

SUVERANUL PUTERII DE STAT ESTE POPORUL!

(Studiu de caz privind tentativa de uzurpare a puterii de stat în Republica Moldova)

Valeriu KUCIUK,

Doctor în drept, lector universitar

Victor PUȘCAȘ,

Doctor în drept, conferențiar universitar

Potrivit prevederilor normei constituționale, „Voința poporului este baza puterii de stat. Această voință este exprimată prin alegeri libere, care se desfășoară periodic prin exprimare universală, egală, directă, secretă și liberă”. În contextul alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019, autorii investighează evoluția încercării de uzurpare a puterii de stat în perioada 7-15 iunie 2019, în care Curtea Constituțională a fost direct implicată. Analizând comportamentul și hotărârile Curții Constituționale, autorii formulează o serie de concluzii, elaborând un set de recomandări pentru justiția constituțională din Republica Moldova. Misiunea Curții Constituționale este să garanteze supremația Constituției, să asigure realizarea principiului separării puterii de stat și să garanteze responsabilitatea statului față de cetățean și cetățean față de stat. Suveranul și voința lui sunt baza puterii de stat, unde Curtea Constituțională este autoritatea jurisdicției constituționale, care stă la paza Constituției și a voinței poporului moldovenesc.

Cuvinte-cheie: suveranul, Curtea Constituțională, uzurparea puterii de stat.

THE SOVEREIGN OF STATE POWER IS PEOPLE!

(Case study of attempt on the usurpation of state power in the Republic of Moldova)

Valeriu KUCIUK,

Phd, University Lecturer

Victor PUȘCAȘ,

Phd, Associate Professor

According to the provisions of the constitutional norm, “the will of the people is the basis of the state power. This will is expressed through free elections, which take place periodically through universal, equal, direct, secret and free expression.” In the context of the parliamentary elections of February 24, 2019, the authors investigate the development of the attempted usurpation of the state power from June 7-15, 2019, in which the Constitutional Court was directly involved. By analyzing the behavior and judgments of the Constitutional Court, the authors draw a series of conclusions, elaborating a set of recommendations for constitutional justice from Republic of Moldova. The Constitutional Court’s mission is to guarantee the supremacy of the Constitution, to ensure the realization of the principle of the separation of state power and to guarantee the state’s responsibility towards the citizen and the citizen towards the state. The sovereign and his will are the base of the state power, where the Constitutional Court is authority of constitutional jurisdiction, which is the guard of the Constitution and the will of the Moldovan people.

Keywords: the sovereign, the Constitutional Court, the usurpation of the state power.

Introducere. În conformitate cu prevederile normei constituționale^[1], „voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat”.

Prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, a fost stabilită data de 24 februarie 2019 pentru desfășurarea alegerilor Parlamentului Republicii Moldova, în baza unui sistem mixt (proporțional și majoritar) unde într-o circumscripție națională se aleg 50 de

deputați în baza sistemului proporțional și 51 de deputați în circumscripții uninominale în baza sistemului majoritar^[2].

Așa, la data de 24 februarie 2019 în Republica Moldova au avut loc alegeri parlamentare, în urma cărora în Parlamentul Republicii Moldova au acces 4 formațiuni politice și 3 candidați independenți^[3].

² Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.197 din 27 iulie 2018

³ Hotărârea CEC nr.2414 din 24 februarie 2019 privind aprobarea Procesului-verbal privind totalizarea rezultatelor alegerilor Parlamentului Republicii Moldova în circumscripția națională din 24 februarie 2019, Hotărârea CEC nr.2420 din 03.03.2019 pentru aprobarea Raportului cu privire la rezultatele alegerilor Parlamentului Republicii Moldova din 24

Astfel, având în vedere că conform prevederilor constituționale^[4], „suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție”, la 24 februarie au fost aleși 101 deputați în Parlamentul RM - organul reprezentativ al poporului moldovenesc. Respectiv, în calitate sa de reprezentanți ai suveranului, deputații

februarie 2019, Hotărârea CEC nr.2418 din 03.03.2019 cu privire la atribuirea mandatelor de deputat în Parlamentul Republicii Moldova concurenților electorali, conform rezultatelor obținute în circumscripția electorală națională la alegerile parlamentare din 24 februarie 2019.

⁴ Art.2 alin.(1) și art.38 ale Constituției RM.

¹ Art.38 alin.(1) al Constituției RM din 29.07.1994 (Publicată: 12.08.1994 în MO nr.1, Data intrării în vigoare: 27.08.1994) – în continuare Constituția RM.

în Parlament exprimă și pun în aplicare voința imperativă a poporului, unde Parlamentul este organul reprezentativ suprem și legislativ în stat mandatat de popor cu atribuții de guvernare supremă și legislativă [5]. Prin analogie amintim, că art. 3 din Declarația Franceză a Drepturilor Omului și Cetățeanului stipula că „*principiul oricărei suveranități rezidă numai în națiune; niciun organism, niciun individ nu poate exercita vreo autoritate care să nu emane de la națiune*”, iar fiind aplicat acest principiu în Constituția franceză din 1791, norma constituțională a stipulat că „*suveranitatea aparține națiunii; niciun segment din popor, niciun individ nu-și pot atribui exercitarea ei*” [6]. În acest sens articolul 2 alin.(2) al Constituției RM de asemenea stabilește această restricție constituțională – „*Nicio persoană particulară, nicio parte din popor, niciun grup social, niciun partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului*”.

Totodată, cu referință la subiectul suveranității, vom aminti că și Constituțiile Spaniei, Luxemburgului și ale altor state europene stipulează că purtătorul suveranității naționale este poporul care este izvorul puterii de stat, precizând că suveranitatea aparține națiunii [7].

Potrivit Constituției moldovenești, un nou parlament are maximum trei luni de la alegerea sa pentru a forma un guvern [8], după care poate fi dizolvat [9]. Confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019 și, respectiv, validarea mandatelor deputaților aleși au fost realizate de Curtea Constituțională a Moldovei (în continuare CCM) prin hotărârea sa din 9 martie 2019 [10].

Astfel, CCM a confirmat rezultatele alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019, odată cu validarea mandatelor de deputați în circumscripția națională

⁵ Art.60 alin.(1) al Constituției RM.

⁶ Prima Constituție scrisă, adoptată în Franța. Maurice Duverger. Constitutions et documents politiques. Paris: PVF, 1992, p. 18 și urm.

⁷ Конституция Испании, 1978, ст.1 (п.2); Конституция Великого Герцогства Люксембург, ст.32 часть (1).

⁸ Art.85 alin.(1) și art.103 ale Constituției RM.

⁹ Art.85 alin.(1) al Constituției RM.

¹⁰ Hotărârea CCM nr.4 din 9 martie 2019 cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019 și la validarea mandatelor deputaților aleși (Sesizarea nr. 48e/2019)

(PSRM-18 mandate, PD-13, ACUM-14 și 5 mandate ale Partidului Șor), și în circumscripțiile uninominale (PSRM-17 mandate, PD-17, ACUM-12, Partidul Șor-2 și 3 mandate ale candidaților independenți). În final, arhitectura politică a mandatelor parlamentare s-a stabilit: PSRM - 35 deputați, PD - 30, ACUM - 26, Partidul Șor - 7 și 3 deputați independenți.

Este important că în hotărârea sa [11], CCM a menționat că „*potrivit constatrilor și concluziilor preliminare ale Misiunii Internaționale de Observare a Alegerilor [observatorii Biroului OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului, cei ai Adunării Parlamentare a OSCE, cei ai Adunării Parlamentare a Consiliului Europei și cei ai Parlamentului European], alegerile parlamentare din 24 februarie au fost competitive, iar drepturile fundamentale au fost, în general, respectate*”.

De asemenea, CCM a menționat [12], că „*potrivit art.2 aplicat în coroborare cu prevederile art.38 din Constituție, suveranitatea națională îi aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative în formele stabilite de Constituție*”. Drept urmare, Curtea a constat [13], că „*în procesul alegerilor parlamentare pentru circumscripțiile uninominale și la numărarea voturilor exprimate nu au fost comise încălcări ale Codului electoral de natură să influențeze rezultatele votării și atribuirea mandatelor în aceste circumscripții*”, concluzionând, că ea confirmă că „*pe 24 februarie 2019, deputații Parlamentului Republicii Moldova au fost aleși în mod corect, prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat*”.

În așa mod, în conformitate cu prevederile legislației în vigoare a RM [14], din data de 9 martie 2019, după

¹¹ Pct.34 din Hotărârea CCM nr.4 din 9 martie 2019 cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019 și la validarea mandatelor deputaților aleși (Sesizarea nr. 48e/2019)

¹² Pct.46 din Hotărârea CCM nr.4 din 9 martie 2019 cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019 și la validarea mandatelor deputaților aleși (Sesizarea nr. 48e/2019)

¹³ Pct.114 și 115 din Hotărârea CCM nr.4 din 9 martie 2019 cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019 și la validarea mandatelor deputaților aleși (Sesizarea nr. 48e/2019)

¹⁴ Art.103 alin.(1) al Constituției RM din 29.07.1994, și art.12 din Legea nr.136 din 07.07.2017 cu privire la Guvern

validarea alegerilor pentru un nou Parlament, mandatul Guvernului condus de prim-ministrul Pavel Filip a încetat de drept.

Totodată, conform articolului 15 a Legii nr.136/2017, Guvernul al cărui mandat a încetat îndeplinește numai atribuții de administrare a treburilor publice, nefiind în drept să adopte și să prezinte Parlamentului spre examinare proiecte de acte normative și proiecte ale documentelor de politici, să adopte ordonanțe și documente de politici, să avizeze inițiative legislative (inclusiv proiecte de legi) și să examineze propuneri legislative, să încheie tratate internaționale care implică angajamente financiare pentru Republica Moldova,) să numească/să propună pentru numire sau să elibereze din funcție persoane cu funcții de demnitate publică sau funcționari publici (cu excepția cazurilor de imposibilitate obiectivă a persoanelor de a-și îndeplini atribuțiile), să încheie contracte și să-și asume angajamente pentru o perioadă nedeterminată sau pentru o perioadă ce depășește un an ori a căror valoare este disproporționată în raport cu cheltuielile necesare pentru administrarea treburilor publice curente sau pentru gestionarea unor situații de urgență, să decidă privind inițierea reorganizării sau modificarea structurii ori funcțiilor ministerelor sau ale altor autorități administrative centrale subordonate Guvernului. Este important, că acest Guvern al cărui mandat a încetat, urmează să îndeplinească funcțiile de administrare a treburilor publice doar până la investirea unui nou Guvern în modul stabilit de legislația în vigoare.

În continuare, în conformitate cu prevederile art.63 alin.(2) din Constituția RM și art.1 alin.(5) din Regulamentul Parlamentului RM, Președintele RM, prin decretul său [15] a convocat ședința de constituire a Parlamentului de legislatură a X-a, care s-a desfășurat la data de 21 martie 2019. În cadrul ședinței de constituire a Parlamentului RM, decanul de vârstă al forului legislativ, abilitat cu dreptul de a conduce ședința până la alegerea unui președinte al Parlamentului, după formarea fracțiunilor parlamentare, dar în lipsa unei majorități parlamentare, a suspendat ședința pe o perioadă nedeterminată de timp, în vederea acordării fracțiunilor parlamentare posibilității de a purta consultări și tratative în vederea constituirii majorității parlamentare care să-și asume actul guvernării.

¹⁵ Decretul Președintelui RM nr.1137-VIII din 20 martie 2019 privind convocarea ședinței de constituire a Parlamentului de legislatură a X-a.

De menționat că numărul obișnuit de mandate nu permitea niciunui partid de unul singur să formeze majoritatea parlamentară (50+1 din numărul deputaților aleși). De aceea, în următoarea perioadă de timp, partidele politice care au intrat în Parlament, au purtat sau au putut purta negocieri pentru a forma majoritatea parlamentară în vederea investirii unui guvern de coaliție, negocieri care s-au finalizat pe data de 8 iunie cu semnarea unui acord de coaliție între PSRM și ACUM. Totodată, în legătură cu incertitudinea calculării termenului limită de trei luni pentru dizolvarea parlamentului, încă pe data de 22 mai, Președintele RM a intervenit în adresa CCM cu o sesizare în care a solicitat: „interpretarea art.85 alin.(1) din Constituție în coroborare cu art.63 alin.(2) și (3), cu art.69 alin.(2) și art.103 din Constituție în vederea stabilirii momentului exact de la care începe să curgă termenul constituțional de 3 luni”.

Așa dar, la 7 iunie seara s-au încheiat negocierile fiind convocată ședința de constituire a Parlamentului, iar a doua zi – 8 iunie, a fost semnat acordul de coaliție între PSRM și ACUM (care include și obligația de a adopta un set de legi) și în aceeași zi, a fost reluată ședința de constituire a Parlamentului RM anunțată anterior.

Remarcăm, că la reluarea pe data de 8 iunie 2019 a ședinței Parlamentului (sâmbătă – zi de odihnă), era firesc faptul că personalul Secretariatului Parlamentului RM nu era prezent la locurile sale de muncă, dar nici nu a fost chemat să iasă la muncă în legătură cu reluarea activității Parlamentului. În temeiurile menționate, dar și din alte cauze mai puțin normative, la desfășurarea ședinței de constituire a Parlamentului, deputații s-au confruntat cu următoarele dificultăți:

- alarme false privind minarea clădirii Parlamentului și necesitatea verificării de către geniști a tuturor încăperilor;

- clădirea Parlamentului a fost conectată de la sursele de energie;

- echipamentul de deservire a ședințelor Parlamentului nu puteau fi activat,

- fiind invitat să organizeze activitatea de suport al ședinței Parlamentului și să recheme personalul la muncă, conducătorul Secretariatului Parlamentului și-a depus demisia.

Oricum, ședința de constituire a Parlamentului RM fiind reluată, în cadrul ei s-au hotărât următoarele:

- a fost aleasă în funcția de

președinte a Parlamentului, Dna Zinaida Greceanii [16],

- a fost adoptată declarația cu privire la recunoașterea caracterului captiv al statului RM [17],

- au fost purtate consultări între Președintele RM și majoritatea parlamentară constituită,

- a fost acordat votul de încredere noului Guvern condus de prim-ministrul, Dna Maia Sandu, desemnat prin decretul Președintelui RM [18].

Este de menționat, că anterior zilei de 8 iunie, pe 7 iunie după orele 18.00 (programul de muncă stabilit în RM pentru autoritățile publice este 8.00-17.00 [19]), CCM a emis decizia de inadmisibilitate a sesizării depuse de Președintele RM la 22 mai 2019 [20], motivând că textul Constituției este clar și nu necesită interpretare (În claris non fit interpretatio). Și în contrariul deciziei emise anterior pe 7 iunie, după anunțarea coaliției formate de fracțiunile parlamentare ale PSRM și ACUM, CCM pe data de 8 iunie, la sesizarea deputaților (Partidul Democrat din Moldova), adoptă hotărârea sa [21] pentru interpretarea prevederilor articolelor 63 și 85 din Constituția RM prin care:

¹⁶ Hotărârile Parlamentului RM: nr.28/08.06.2019 privind formarea Comisiei pentru efectuarea alegerii prin vot secret a Președintelui Parlamentului RM, nr.29/08.06.2019 privind aprobarea procesului-verbal nr.1 al ședinței Comisiei pentru efectuarea alegerii prin vot secret a Președintelui Parlamentului RM, nr.30/08.06.2019 privind aprobarea procesului-verbal nr.2 al ședinței Comisiei pentru efectuarea alegerii prin vot secret a Președintelui Parlamentului RM, și nr.31/08.06.2019 pentru alegerea Președintelui Parlamentului RM.

¹⁷ Hotărârea Parlamentului RM nr.39/08.06.2019 pentru adoptarea Declarației cu privire la recunoașterea caracterului captiv al statului Republica Moldova.

¹⁸ Decretul Președintelui RM din 08.06.2019 privind desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru al Republicii Moldova și Decretul Președintelui RM din 08.06.2019 privind numirea Guvernului Republicii Moldova.

¹⁹ Art.98 al Codului Muncii aprobat prin Legea Nr.154 din 28.03.2003.

²⁰ Decizia CCM de inadmisibilitate din 07 iunie 2019 a sesizării nr.102b/2019 privind interpretarea art.85 alin.(1) coroborat cu art.62 alin.(2) și (3), art.69 alin.(2) și art.103 din Constituția RM.

²¹ Hotărârea CCM nr.13/08.06.2019 pentru interpretarea art.63 și 85 din Constituția RM.

- se interpretează noțiunea de termen de trei luni unde luna este egalată cu 30 de zile (ceea ce face ca termenul limită să fie de 7 iunie);

- se interpretează statutul juridic al Parlamentului, stabilind că Parlamentul care urmează a fi dizolvat nu are statut și competențe identice cu Parlamentul mandatul căruia a expirat;

- se statuează pentru Parlamentul dizolvat interdicția de a desfășura activitate legislativă, îndeplinirea atribuțiilor prevăzute de art.66 din Constituție, precum și dreptul de a-și constitui propriile organe de conducere;

- se previne Parlamentul că orice acțiune și/sau act legislativ care are drept scop desfășurarea activității Parlamentului după apariția circumstanțelor de dizolvare obligatorie, constituie o încălcare gravă a prevederilor constituționale și sunt nule *ab inițio*.

Evaluarea situației generale post-electoral (criza constituțională și blocajul instituțional al autorității legislative și executive)

Prin faptul că, noua coaliție parlamentară a fost declarată ilegală de către Curtea Constituțională a Moldovei pe motiv că negocierile de formare a coaliției de guvernare au depășit termenul de 90 de zile, în Republica Moldova a fost declanșată o criză constituțională și un blocaj instituțional, care s-a manifestat în următoarele:

- s-a creat dualitatea puterii de stat prin faptul existenței a două guverne, a două centre ale puterii supreme publice – Parlamentul, Președintele RM și noul Guvern (Guvernul Sandu) pe de o parte, și Curtea Constituțională, Guvernul precedent (Guvernul Filip) și PDM pe de altă parte;

- PDM a organizat blocarea edificiilor instituțiilor de stat prin aducerea organizată a unor grupe de persoane din teritoriu, prin instalarea corturilor la intrările în instituțiile de stat, prin mesaje publice de nesupunere a noului guvern și Parlamentului;

- conform hotărârilor CCM, majoritatea parlamentară formată nu poate activa și nu poate publica actele normative adoptate în Monitorul Oficial – unica publicație oficială de stat;

- Guvernul Sandu desemnat de majoritatea parlamentară nu poate intra în sediile publice, și respectiv, nu poate activa (Guvernul Filip nu recunoaște legalitatea noului guvern investit);

- Hotărârile și deciziile Parlamentului, Președintelui RM și a noului Guvern Sandu nu sunt publicate în Monitorul Oficial – unica publicație oficială

de stat și, respectiv, nu pot intra în vigoare [22].

- Blocajul instituțional stabilit a condus la vidul și ineficiența puterii de stat, la afecțiuni economice, la divizarea societății în două tabere, la ură interetnică și conflict social, afectând imaginea autorităților de stat și creând în societate o stare de incertitudine economică, socială și politică.

Analiză cazuală a actelor emise de către CCC (07 – 09 iunie 2019)

În perioada 07 – 09 iunie 2019 (unde 8 și 9 iunie sunt zile de odihnă), CCM a emis mai multe acte (1 decizie de inadmisibilitate, 3 hotărâri și două avize) [23]. Menționăm, că anume in-

²² Prevederile art.1 alin.(5) al Legii Nr. 173 din 06.07.1994 privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale, prevede că „actele oficiale nominalizate la alin.(1), intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial sau la data indicată în text..”.

²³ Decizia nr. 83 din 07 iunie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 102b/2019 privind interpretarea articolului 85 alin. (1) coroborat cu articolele 63 alineatele (2) și (3), 69 alin.(2) și 103 din Constituția RM (inadmisibilitatea sesizării de interpretare a articolului 85 alin. (1) din Constituție și tentativa de echivalare a termenului de 3 luni cu 90 de zile); Hotărârea nr. 13 din 08 iunie 2019 pentru interpretarea prevederilor articolelor 63 și 85 din Constituția RM (stabilirea competențelor Parlamentului dizolvat și modalității de calcul a termenului de 3 luni din art. 85 alin. (1) din Constituție); Hotărârea nr. 14 din 08 iunie 2019 pentru controlul constituționalității actelor legislative adoptate de către Parlamentul RM de legislatura a X-a pe 8 iunie 2019 (declararea neconstituționalității hotărârii pentru alegerea doamnei Zinaida Greceanii în funcția de Președinte al Parlamentului și a actelor legislative (legile, hotărârile) adoptate de deputații Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a la data de 8 iunie 2019 și ulterior); Hotărârea din 08 iunie 2019 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui RM privind desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru al RM și Decretul Președintelui RM privind numirea Guvernului RM (declararea neconstituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova privind desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru al Republicii Moldova și Decretul Președintelui Republicii Moldova privind numirea Guvernului Republicii Moldova); Avizul din 09 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al RM (constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova și abilitarea Prim-

terpretările cuprinse în Hotărârea nr. 13 din 8 iunie 2019, în special în §11 a hotărârii, au servit drept pretins temei pentru emiterea ulterioarelor Hotărâri și avize ale CCM. Drept consecință a pronunțării actelor evocate supra, au fost create premise care au condus la constituirea unui dualism al puterii de stat și implicit la o criză constituțională. Or, este inadmisibil ca prin realizarea unei interpretări a Constituției într-un anumit context (după pretinsa expirare a termenului de 3 luni pentru acordarea votului de încredere unui Guvern și în condițiile constituirii unei majorități parlamentare), acestea să genereze un blocaj constituțional. Prin urmare, emiterea unei hotărâri interpretative trebuie să ofere o soluție clară, dar nu să constituie factor de generare a crizei constituționale și a unui blocaj instituțional.

Totodată, vom menționa așteptările societății de interpretare a CCM a art.85 din Constituție la sesizarea Președintelui RM din 22 mai 2019, reieșind din faptul că art.85 prevede două termene: 3 luni - blocarea procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, și, 45 de zile pentru formarea Guvernului. În cazul dat, termenul de 3 luni începe să curgă începând cu 21 martie, iar cel de formare a Guvernului începând cu 9 martie, pentru ambele circumstanțe fiind – 3 luni.

Limitele de competență ale Curții Constituționale

Un subiect separat de cercetare științifică este limita de competență a autorității de jurisdicție constituțională expres stabilite în legislația în vigoare a RM. Menționăm că autorii prezentei analize s-au pronunțat în mai multe lucrări ale sale asupra faptului depășirii de către CCM a limitelor sale de competență [24].

Așa, CCM fiind în conformitate cu ministrului în exercițiu domnul Pavel Filip cu exercitarea interimatului în vederea sesizării Curții pentru constatarea circumstanțelor ce justifică dizolvarea Parlamentului de legislatura a X-a, și după caz, emiterea decretului privind dizolvarea Parlamentului și stabilirea datei alegerilor parlamentare anticipate); Avizul din 09 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului RM (constatarea circumstanței care justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a în legătură cu imposibilitate formării Guvernului în termenul prevăzut de articolul 85 alin. (1) din Constituție).

²⁴ V.Kuciuk, V.Pușcaș, Justiția constituțională. Tipogr. Print-Caro. Chișinău, 2019, pp.41-50, 76-84, 93-105, 123-139, 140-158.

art.134 alin.(1) și (3) ale Constituției este unica autoritate de jurisdicție constituțională, garantul supremației Constituției, asigurând realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și garantând responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat, având atribuțiile specificate în articolul 135 ale Constituției, și desfășurându-și activitatea numai din inițiativa subiecților prevăzuți de Legea cu privire la Curtea Constituțională și Codul jurisdicției constituționale.

Și în contextul cazului dat, situația creată (*neformarea organelor de conducere și de lucru a Parlamentului, lipsa majorității parlamentare, lipsa Guvernului – fapte inexistente la 8 iunie 2019 când CCM a interpretat art.85 din Constituție*) cerea insistent aplicarea competenței CCM în vederea interpretării art.85 din Constituție, și anume acest fapt a fost cerut în sesizarea Președintelui RM din 22 mai 2019.

Ținând cont de prevederile legislației constituționale [25] care prevede, că „*Curtea Constituțională examinează numai chestiuni ce țin de competența ei și că ea examinează în exclusivitate probleme de drept*”, necesită a menționa că în cazul dat, CCM refuzând Președintelui RM interpretarea art.85 și 63 din Constituție din motivul clarității subiectului solicitat spre interpretare, nu a dat ulterior dovadă de consecvență și continuitate în vederea asigurării respectării principiului securității raporturilor juridice, asigurarea separării puterilor în stat și evitarea blocajelor instituționale și a conflictelor între ramurile puterii de stat. Or, a doua zi, Curtea a intervenit la cererea unor deputați, exponenți ai unui partid politic (PDM), cu o interpretare a aceluiași articol, fapt care denotă examinarea normei constituționale prin prisma principiului de oportunitate politică.

Și dacă acțiunile CCM de interpretare a normelor constituționale sunt binevenite și nu intră în contradicție cu cele expuse mai sus din punctul de vedere a prevederilor art.6 alin.(2) al Codului jurisdicției constituționale care statuează că „*Curtea Constituțională își stabilește ea însăși limitele de competență*”, aplicarea în cazul dat de către CCM a principiului oportunității politice, denotă în sine lipsa independenței reale a Curții. Acest aspect este amplificat de faptul pronunțării de către CCM a Hotărârii nr.13 din 09.06.19 cu aplicare retroactivă, care vine în contradicție cu obligațiile de jurisdicție constituțională pe care le are CCM în conformitate cu

legislația în vigoare, și care trebuie să fie întemeiate exclusiv pe drept, urmărind un scop legitim și necesar. Or, conform aceluiași articol 6 alin.(1) al Codului jurisdicției constituționale, „Curtea soluționează numai probleme ce țin de competența sa”. Iar „dacă în procesul examinării apar chestiuni de competența altor organe, Curtea remite acestora materialele sau comunică faptul părților și organelor interesate, dând explicațiile de vigoare”.

Este important că CCM are dreptul doar să interpreteze normele constituției în vigoare, dar nu să genereze noi norme de drept constituțional. Ea trebuie să respecte principiile stabilite în articolul 3 ale Codului jurisdicției constituționale și a Legii cu privire la Curtea Constituțională, și anume principiile independenței, colegialității, legalității și publicității. Nerespectarea acestor principii de către autoritatea de jurisdicție constituțională, a trunchiat activitatea legală a Curții, confirmând votul de neîncredere acordat pe 8 iunie 2019 de către Parlamentul RM acestei instituții [25].

Totodată, nu putem susține poziția CCM care a stabilit, prin hotărârile sale [26], că hotărârile interpretative ale Curții Constituționale sunt texte cu valoare constituțională, fiind parte integrantă a Constituției, fac corp comun cu dispozițiile pe care le interpretează și sunt obligatorii pentru executare pentru toate instituțiile statului. De remarcat că o astfel de interpretare a textelor hotărârilor CCM a apărut după stabilirea în a.2013 a prevalării Declarației de independență asupra Constituției. În acest context vom face trimitere la art.7 al Constituției care statuează că „Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nicio lege și niciun alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică”. De aceea, în momentul când careva acte ale autorităților publice (în care se înscrie și CCM) contravine Constituției, acest act este nul de drept neavând nicio putere juridică.

Privind nerespectarea de către CCM la adoptarea Hotărârilor din

²⁵ Art. 4 alin.(3) al Codului jurisdicției constituționale aprobat prin Legea nr. 502 din 16.06.1995 și art.31al Legii nr.317 din 13.12.1994 cu privire la Curtea Constituțională.

²⁶ Hotărârea CCM nr.42/08.06.2019 pentru aprobarea Declarației privind condamnarea tentativei de uzurpare a puterii de stat în favoarea Partidului Democrat din Moldova și a lui Vladimir Plahotniuc de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova (MO nr.208/242 din 21.06.2019)

08.06.19 a cerințelor procesuale de jurisdicție constituțională

Referitor la examinarea de către CCM a sesizării nr.111a/2019 și adoptarea la 8 iunie 2019 a Hotărârii pentru controlul constituționalității actelor legislative adoptate de către Parlamentul de legislatura a X-a pe 8 iunie 2019, necesită a menționa următoarele.

Sesizarea nr.111a din 8 iunie 2019, depusă la CCM de către deputații PD Serghei Sârbu și Vladimir Cebotari, conține mențiunea că la ea sunt anexate „toate actele legislative adoptate de către Parlament la 8 iunie 2019, inclusiv hotărârea de alegere a Doamne Zinaida Grecianăi în calitate de președinte a Parlamentului”.

În acest context, menționăm, că dat fiind faptul că 8 iunie a fost zi de odihnă și angajații Secretariatului [Parlamentului] nu erau prezenți la serviciu, hotărârile Parlamentului RM adoptate pe data de 8 și 9 iunie 2019, au fost perfectate și definitivitate redacțional doar luni pe data de 10 iunie.

În așa mod, dat fiind faptul că la 8 și 9 iunie n-au existat și inci nu puteau exista actele respective ale Parlamentului adoptate la acea dată fiind perfectate ulterior în modul stabilit de legislația în vigoare a RM, autorii sesizării respective nu aveau și nici nu puteau avea, și respectiv nici nu puteau anexa careva acte adoptate de Parlament la sesizarea depusă de dânșii.

Astfel, nici judecătorii CCM care au adoptat hotărârea nr.14 la 8 iunie 2019, nu au avut ce examina în fond, neexistând la data de 8 iunie 2019 hotărârile respective ale Parlamentului adoptate la 8 iunie 2019 legal perfectate și semnate.

De aceea, CCM examinând sesizarea nr.111a/2019 și adoptând la 8 iunie 2019 a Hotărârii pentru controlul constituționalității actelor legislative adoptate de către Parlamentul de legislatura a X-a pe 8 iunie 2019, a încălcat prevederile art. 24 alin.(2) al Legii nr.317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională care stabilește că „Sesizarea trebuie să fie motivată și să corespundă cerințelor prevăzute în Codul Jurisdicției Constituționale”.

Totodată, CCM nu a respectat nici prevederile art.39 alin.(2) lit.g) care stabilește, că „sesizarea trebuie să fie motivată și să cuprindă: g) nomenclatorul documentelor anexate”, dar nici ale articolului 40 alin.(3) care indică că „dacă sesizarea contravine cerințelor art.39, Președintele Curții Constituționale primește sesizarea, propunând subiectului să lichezeze neajunsurile sau o respinge”.

Or în cazul dat, sesizarea nemotivată, fără anexarea actelor respective constituționalitatea cărora se contestă, contrar normelor expres ale legislației constituționale, este pusă pe rol și examinată în regim de urgență în zi de odihnă, fără citarea Parlamentului, actele căruia se supun controlului constituționalității, fără respectarea întregii proceduri de jurisdicție constituțională fiind încălcate de CCM prevederile Codului Jurisdicției Constituționale[27].

În același context, menționăm că au fost încălcate de CCM și prevederile art.11, 12 și 13 ale Codul jurisdicției constituționale adoptat prin Legea nr. 502 din 16.06.1995 nefiind invitat Parlamentul în ședința publică și neasigurându-se principiul egalității părților și a altor participanți la proces în fața Constituției și a Curții Constituționale, nefiind ascultate nemijlocit explicațiile părților, concluziile experților, examinarea înscrisurilor și a altor documente ce au atitudine de examinarea cauzei. Iar în cazul examinării sesizărilor și pronunțării hotărârilor sale pe data de 8 iunie, CCM nu a respectat principiul publicității dezbaterilor, examinând cauzele fără citarea părților, fără examinarea în ședință publică, fără a asigura dezbateră publică a cauzelor și desigur, fără asigurarea transparenței cuvenite – hotărârile motivate adoptate de CCM pe 8 iunie 2019, au fost expuse largului public doar pe data de 11 iunie 2019 (după pronunțare pe site-ul CCM erau expuse comunicate de presă).

Este de remarcat, că autorii prezentei analize au analizat în lucrările sale și alte cazuri de nerespectare de către CCM a prevederilor legislației constituționale, exercitându-și neconform funcțiile și atribuțiile sale [28].

Privind interpretarea termenului de 3 luni și stabilirea de către CCM a termenului limită de 90 de zile printr-o decizie de inadmisibilitate.

Prin decizia de inadmisibilitate nr.83 din 7 iunie 2019, Curtea Constituțională

²⁷ Hotărârea CCM nr. 33 din 10 octombrie 2013 privind interpretarea articolului 140 din Constituție; Hotărârea CCM nr. 36 din 05.12.2013 privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova; HCC nr. 28 din 17 octombrie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin. (6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție (neindeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte)

²⁸ Art.45-60 ale Codului Jurisdicției Constituționale adoptat prin Legea nr.502 din 16.06.1995

având în vedere practica sa anterioară [29], a declarat inadmisibilă sesizarea nr. 102b din 22.05.2019 privind interpretarea articolului 85 alin. (1) din Constituție, pe motiv că textele clare nu au nevoie de interpretare.

Totodată, făcând abstracție de subiectul sesizării și în mod nejustificat, printr-o decizie de inadmisibilitate din care ar fi trebuit să rezulte doar decizia și motivarea acesteia, Curtea a interpretat că termenul de trei luni cuprins în art. 85 alin. (1) din Constituție este echivalent cu 90 de zile.

Precizăm că jurisprudența Curții de până la pronunțarea deciziei la data de 7 iunie 2019 nu conține careva interpretări a acestui termen și nici măcar careva referințe din care să rezulte echivalarea cuprinsă în decizie (3 luni = 90 de zile).

Având în vedere faptul, că nici în textul Constituției și nici în jurisducția anterioară nu regăsim o astfel de abordare, rezultă că printr-o decizie de inadmisibilitate s-a încercat realizarea interpretării unui termen cuprins în Constituție.

Cu titlu de principiu subliniem, că inserarea de către CCM într-o decizie de inadmisibilitate a termenului de 90 de zile alăturat termenului de 3 luni, nu poate fi reținut ca fiind o interpretare a Constituției, pe motiv că interpretarea oficială realizată de Curte este realizată doar prin soluționarea în fond a unei sesizări, urmare examinării opiniei legiuitorului constituant – al Parlamentului RM, a punctelor de vedere ale altor autorități publice (Președinția RM, Guvernul RM, autoritatea judecătorească Consiliul Superior al Magistraturii, etc., în urma cărora se pronunță o hotărâre de interpretare a normei constituționale.

Totodată, decizia de inadmisibilitate nu poate fi asimilată cu o hotărâre interpretativă a Curții, decizia fiind pronunțată în cazul nesoluționării în fond a sesizării și respingerii ei. Această concluzie juridică decurge din prevederile Codului juridic constituționale [30], care stabilește că „(2) în cazul so-

luționării în fond a sesizării se pronunță hotărâre sau se emite aviz”, și „(3) în cazul nesoluționării în fond a sesizării se pronunță decizie[...]”.

Este de reținut, că raționamente similare regăsim și în jurisprudența constituțională anterioară a instanței de jurisdicție [31], din care rezultă că numai hotărârile interpretative ale Curții sunt texte cu valoare constituțională, parte integrantă a Constituției, care pot face sau fac corp comun cu dispozițiile pe care le interpretează, fiind obligatorii pentru executare pentru toate instituțiile statului.

Astfel, pretinsa tălmăcire a termenului de 3 luni din art.85 alin. (1) din Constituție înserată în decizia CCM de inadmisibilitate nr.83 din 7 iunie 2019, nu constituie o veritabilă interpretare oficială a Constituției, și prin urmare, termenul de 90 de zile înserat alăturat termenului de 3 luni nu putea și nici nu poate fi tratat ca fiind un text cu valoare constituțională, parte integrată a Constituției, care să fie obligatoriu pentru toate organele Constituționale ale Republicii Moldova.

Din considerentele sus menționate, decizia HCC de inadmisibilitate nr.83 din 7 iunie 2019 nu a fost și nici nu putea fi temei juridic pentru a considera că data de 7 iunie este un termen-limită de referință, care ar duce sau ar putea să conducă la dizolvarea Parlamentului RM.

Privind Hotărârea CCM de interpretare a termenului de 3 luni și de stabilire a termenului limită de 90 zile.

Așa dar, prin HCC nr.13 din 8 iunie 2019, CCM a interpretat termenul de 3 luni cuprins în art. 85 alin. (1) din Constituție, observând că „*Adunarea Constituantă nu a stabilit cu precizie numărul de zile după care intervine sancțiunea dizolvării Parlamentului, așa cum o face în cazul termenului de 45 de zile din aceeași normă constituțională. În ipoteza a două procese de dizolvare a Parlamentului, perioada de trei luni poate să difere din cauza numărului diferit de zile pe care le pot avea lunile anului*”. Curtea va avea în vedere, în abordarea ei sistemică, inclusiv faptul că articolul 386 alin. (1) din Codul civil stabilește că „*prin jumătate de an ori semestru se înțelege 6 luni, prin trimestru – 3 luni, prin jumătate de lună – 15 zile, prin decadă – 10 zile*”. Totodată, Curtea a dedus, că dacă o jumătate de lună are 15 zile, rezultă că o lună are 30 de zile. Aplicată cu rapor-

tare la Constituție, soluția Codului civil elimină posibilele diferențe de durată ale termenului de trei luni de dizolvare a Parlamentului, în cazul a două procese ipotetice de dizolvare.”

Deci, termenul de 3 luni care înseamnă 90 de zile conform hotărârii CCM din 8 iunie curent, termen care fiind aplicat în cazul dat, expirase conform hotărârii CCM deja pe 7 iunie 2019, or conform art.22 al Constituției, legea este neretroactivă. Sunt de reținut în acest context și aprecierile CCM expuse în hotărârile sale, inclusiv în HCC nr.21 din 01.10.2018 [32]. Astfel, Constituția RM reglementează unele aspecte privind efectul în timp al hotărârilor Curții Constituționale prin care se declară neconstituțională o anumită prevedere legală. Așa articolul 140 alin.(1) din Constituție prevede, că legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale. Curtea menționează că textul „*din momentul adoptării hotărârii*” din norma constituțională citată se referă la efectul ex nunc al hotărârilor Curții Constituționale, fapt care presupune că acestea produc efecte pentru viitor. În același timp, toate hotărârile judecătorești bazate pe norma declarată neconstituțională rămân intacte, fiind guvernate de principiul *res judicata*.

Al doilea efect în timp al hotărârilor Curții Constituționale este prevăzut de articolul 26 alin.(5) teza a II-a din Legea nr.317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, care prevede că, prin hotărârea sa, Curtea poate stabili că unele acte intră în vigoare la data publicării sau la data indicată în acestea. Curtea menționează că textul „*la data indicată în ele*” din norma menționată se referă la efectul *pro futuro* al hotărârii Curții Constituționale, fapt care presupune că Curtea poate amâna efectele hotărârii sale pentru o dată ulterioară adoptării acesteia. Amânarea efectelor hotărârii Curții are în vedere ideea potrivit căreia, deși prevederea legală este declarată neconstituțională, ea continuă să fie aplicată în cauzele care apar între data adoptării hotărârii Curții și data

²⁹ V.Kuciuk, V.Puşcaş, Justiția constituțională. Tipogr.Print-Caro. Chişinău, 2019, pp.17-40, 41-50, 85-92, 170-260, ș.a.; Sacralitatea principiilor de activitate constituțională. Legea și viața. Chişinău, 2015, nr.12, pp.4-16; Notoriem non est probandum. Legea și viața. Chişinău, 2015 nr.9, pp.4-12. ș.a.

³⁰ HCC nr. 30 din 1 octombrie 2013 pentru interpretarea articolului 85 alin.(1) și alin.(2) din

Constituția Republicii Moldova (dizolvarea Parlamentului) (Sesizarea nr.22b/2013), HCC nr.29 din 25.11.2015

³¹ Art.61 alin.(2) și (3) din Codul jurisdicției constituționale adoptat prin Legea nr. 502 din 16.06.1995

³² HCC nr. 33 din 10 octombrie 2013 privind interpretarea art. 140 din Constituție, HCC nr. 28 din 17 octombrie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin.(6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție (*neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte*)(Sesizarea nr.124b/2017), Avizul nr. 3 din 31.10.2017 la proiectul de lege pentru modificarea articolului 13 din Constituția Republicii Moldova (*limba română*)(sesizarea nr.134c/2017

indicată în hotărâre. Efectul dispariției normei declarate neconstituționale din fondul activ al legislației intervine începând cu data menționată în hotărâre. Beneficiile efectului *pro futuro* constau în evitarea lacunelor de reglementare prin instituirea unei perioade tranzitorii pentru ca legislatorul să modifice norma declarată neconstituțională și, totodată, să fie evitate, de exemplu, consecințele financiare sau de alt ordin ale unei asemenea hotărâri pentru societate. În același timp, prin amânarea efectelor hotărârii Curții, pârghia balanței pe care stau, pe de o parte, principiul securității raporturilor juridice și, pe de altă parte, principiul legalității înclină în favoarea celui dintâi.

În același timp, legislatorul a reglementat și un al treilea efect în timp al hotărârilor Curții Constituționale, care prevede posibilitatea revizuirii hotărârii judecătorești irevocabile pronunțate într-o cauză penală, dacă Curtea Constituțională a declarat neconstituțională prevederea legală aplicată în acea cauză. Astfel, în situația revizuirii, hotărârea Curții Constituționale manifestă un efect retroactiv (ex tunc).

Curtea a considerat că în plan temporal, executarea hotărârilor prin care se declară neconstituționalitatea unei prevederi legale ține atât de efectul pentru viitor al acestora, care se manifestă prin excluderea normei din fondul activ al legislației, cât și de efectul retroactiv, manifestat prin combaterea, pe calea revizuirii, a consecințelor produse de norma declarată neconstituțională. Dacă efectul pentru viitor al hotărârilor Curții este reglementat de articolul 140 alin.(1) din Constituție, efectul retroactiv se bazează pe un principiu general, i.e. principiul supremației Constituției, garantat de articolul 7 din Legea fundamentală.

În sensul respectiv, Curtea a reținut că efectul retroactiv al hotărârilor Curții Constituționale reprezintă o redresare a consecințelor negative ale procedurilor penale soluționate definitiv prin aplicarea unei norme declarate neconstituționale. În același timp, Curtea a menționat că legislatorul nu i-a acordat Curții competența expresă de a stabili efectul retroactiv al hotărârilor sale, așa cum a făcut-o în cazul efectului *pro futuro*. De aceea, din perspectiva articolului 7 din Constituție, hotărârile Curții Constituționale nu pot retroactiva în mod automat, ci pot retroactiva doar dacă Curtea Constituțională menționează expres acest fapt. În caz contrar, hotărârea Curții este aplicabilă doar pentru viitor.

În contextul celor sus expuse, și, ținând cont de jurisprudența CCM, cu

referință la HCC nr.13 din 8 iunie 2019, considerăm că interpretarea oficială realizată de Curte a termenului de 3 luni după pretinsa expirare a acestui termen, poate fi aplicată doar în viitor, și nu retroactiv. Or, HCC nr.13 din 8 iunie 2019 a fost pronunțată după pretinsa expirare a termenului de 3 luni în care Parlamentul urma să investească Guvernul, și ea, fiind pronunțată, a plasat actuala componență a organului legislativ în stare de imposibilitate de executare a ei.

Totodată, această interpretare a creat premise false pentru dizolvarea forului legislativ, în pofida faptului că la momentul pronunțării HCC nr.13 din 8 iunie 2019, în Parlament deja exista o majoritate parlamentară, care în aceeași zi de 8 iunie 2019 a acordat votul de încredere noului Guvern (în continuare Guvernul Sandu). Or, pronunțarea HCC nr.13 din 8 iunie 2019 în cazul dat, a constituit și constituie o expunere post factum asupra unei situații pretins consumate, având, astfel, un impact negativ asupra celerității, accesibilității și previzibilității celor invocate de CCM prin deciziile, hotărârile și avizele sale^[33].

Respectând autoritatea de jurisdicție constituțională a CCM, precizăm că posibilitatea echivalării termenului 3 luni cu 90 de zile, în accepțiunea art.85 alin.(1) din Constituție, prin extinderea obiectului sesizării, Curtea a avut posibilitatea să o realizeze prin examinarea sesizării Președintelui RM nr.102b din 22 mai 2019, însă instanța de jurisdicție constituțională admitând faptul că acest termen poate genera unele interpretări, în Decizia nr.83 din 07.06.2019, s-a rezumat doar la inserarea alăturat termenului de 3 luni a termenului de 90 de zile, fără a realiza o interpretare oficială a modalității de calcul a acestuia.

Menționăm și faptul, că anume interpretările cuprinse în Hotărârea nr.13 din 8 iunie 2019 în special în §11 a hotărârii, au servit drept temei pentru adoptarea ulterioară a Hotărârii pentru controlul constituționalității actelor legislative adoptate de către Parlamentul de legislatura a X-a pe 8 iunie 2019 (HCC nr.14 din 8 iunie 2019), a Hotărârii privind controlul constituționalității Decretelor Președintelui Republicii Moldova privind desemnarea candi-

³³ Pct.41-49 ale HCC-nr.21 din 01.10.2018 pentru controlul constituționalității articolului 458 alin. (3) pct.4) din Codul de procedură penală (efectul retroactiv al hotărârilor Curții Constituționale în materie de drept penal procedural).

datului la funcția de Prim-ministru al Republicii Moldova și privind numirea Guvernului Republicii Moldova din 8 iunie 2019 și a Avizului privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova din 9 iunie 2019.

Totodată, fără a contesta dreptul Curții de a extinde din oficiu obiectul sesizării de interpretare, subliniem, că instanța de jurisdicție constituțională urma să stabilească legătura necesară și evidentă între solicitările autorilor sesizării și interpretarea termenului de 3 luni din art. 85 alin. (1) din Constituție, aceasta fiind o condiție *sine qua non* pentru extinderea obiectului interpretării.

După cum a fost punctat supra, obiectul sesizării nr.110 b din 07 iunie 2019 se referă la competențele unui Parlament dizolvat și nu la termenul și modalitatea de calcul a acestuia, expirarea căruia are drept consecință dizolvarea forului legislativ. Din conținutul Hotărârii nr. 13 din 8 iunie 2019 nu rezultă acea legătură necesară și evidentă, instanța de jurisdicție constituțională rezumându-se doar la invocarea unor preținse diferențe temporale invocate de autorii sesizării, care de facto nu se conțin în sesizare.

Astfel, constatăm că o astfel de abordare coroborată cu celelalte decizii, hotărâri și avize emise în perioada de timp 7 iunie – 9 iunie 2019, au condus la apariția crizei constituționale, la dualitatea puterii de stat și uzurparea ei, la surparea încrederii publice în justiția constituțională înfăptuită de CCM, și respectiv, la blocajul instituțional în Republica Moldova.

Considerațiuni privind deblocarea stării de fapt în legătură cu curgerea termenului de 3 luni.

Norma de drept constituțională de la art.85 alin.(1) și art.103 alin. (1) ale Constituției RM într-adevăr stabilește termenul de 3 luni. Precum a menționat comunitatea avocaților din Moldova, comunitatea ex-judecătorilor constituționali, comunitatea științifico-didactică în domeniul dreptului (*ONG: Institutul de cercetări juridice „Lex-Scripta”, „Congresul Democrației Constituționale”, „Centrul de resurse juridice din Moldova”, Declarația foștilor judecători din 14 iunie 2019 și altele*), termenul de 3 luni, începe să curgă de la data apariției circumstanțelor ce au determinat posibilitatea formării unui nou Guvern/posibilitatea adoptării legilor de către Parlamentul nou constituit. Or, un nou Guvern poate fi format numai după convocarea noului Parlament de către Președintele Republicii

Moldova. *Mutatis mutandis*, aceasta se referă și la posibilitatea adoptării legilor de către Parlamentul nou constituit.

La caz, mandatele deputaților Parlamentului de legislatura a X-a au fost validate de către Curtea Constituțională la 9 martie 2019, iar Parlamentul Republicii Moldova a fost convocat de către Președintele Republicii Moldova la 21 martie 2019. Prin urmare, Curtea Constituțională putea să-și reconsidere poziția sa în privința termenului de 3 luni, care este un termen general de formare a Guvernului și de deblocare a procedurii de adoptare a legilor, care începe să curgă de la data apariției circumstanțelor ce au determinat posibilitatea 1) formării unui nou Guvern și 2) adoptării legilor de către Parlamentul nou constituit. Or, dreptul trebuie să fie unul efectiv și nu unul iluzoriu. Deci Parlamentul Republicii Moldova, inițial, trebuie să fie legal constituit pentru a avea posibilitatea reală de a: 1) forma Guvernul și 2) adopta legi.

Cu referire la cazul dat, și având în vedere faptul că aplicarea jurisdicției constituționale și nu a jurisdicției de drept comun, unde termenul de 3 luni trebuie examinat ca un termen general de formare a Guvernului și de deblocare a procedurii de adoptare a legilor, unde Președintele RM poate să facă uz de dreptul său de dizolvare a Parlamentului, scurgerea acestui termen trebuie să înceapă de la data de 21 martie 2019 (când efectiv a fost convocat Parlamentul pentru constituirea lui) și, respectiv, să expire la 21 iunie 2019 (aplicând termenul de lună existent real circumstanțial).

În acest sens, pentru deblocarea normativă a stării de criză constituțională, Curtea Constituțională ar putea să-și revizuiască și reconsidere poziția sa în privința termenului de 3 luni.

Privind „dreptul” sau „obligația” Președintelui RM de a dizolva Parlamentul.

Urmare a alegerilor libere desfășurate în RM la 24 februarie 2019 și mandatelor validate de CCM la 9 martie, s-a constituit componența Parlamentului - organului suprem ales distinct pentru exercitarea suveranității naționale. Anume Parlamentul este organul suprem reprezentativ în RM, căci anume el este calificat chiar de către Constituție nu doar ca „reprezentativ”, ci și ca „suprem” în ordinea reprezentării³⁴. Or, președintele RM este și el un

organ reprezentativ, căci este și el ales prin vot universal direct de cetățeni și exercită atribuții care exprimă direct voința suveranului.

Astfel, la nivel național doar aceste organe reprezentative ale poporului moldovenesc pot exercita voința suverană în ordinea ierarhică respectivă.

Cu referire la sintagma „*poate dizolva*” din art.85 alin.(1) al Constituției, reiterăm poziția noastră expusă anterior în lucrări publicate, în care facem analiza studiului de caz și indicăm mai

(inadmisibilitatea sesizării de interpretare a articolului 85 alin. (1) din Constituție și tentativa de echivalare a termenului de 3 luni cu 90 de zile); Hotărârea nr. 13 din 08 iunie 2019 pentru interpretarea prevederilor articolelor 63 și 85 din Constituția RM (stabilirea competențelor Parlamentului dizolvat și modalității de calcul a termenului de 3 luni din art. 85 alin. (1) din Constituție); Hotărârea nr. 14 din 08 iunie 2019 pentru controlul constituționalității actelor legislative adoptate de către Parlamentul RM de legislatura a X-a pe 8 iunie 2019 (declararea neconstituționalității hotărârii pentru alegerea doamnei Zinaida Greceanii în funcția de Președinte al Parlamentului și a actelor legislative (legile, hotărârile) adoptate de deputații Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a la data de 8 iunie 2019 și ulterior); Hotărârea din 08 iunie 2019 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui RM privind desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru al RM și Decretul Președintelui RM privind numirea Guvernului RM (declararea neconstituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova privind desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru al Republicii Moldova și Decretul Președintelui Republicii Moldova privind numirea Guvernului Republicii Moldova); Avizul din 09 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al RM (constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova și abilitarea Prim-ministrului în exercițiu domnul Pavel Filip cu exercitarea interimatului în vederea sesizării Curții pentru constatarea circumstanțelor ce justifică dizolvarea Parlamentului de legislatura a X-a, și după caz, emiterea decretului privind dizolvarea Parlamentului și stabilirea datei alegerilor parlamentare anticipate); Avizul din 09 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului RM (constatarea circumstanței care justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a în legătură cu imposibilitate formării Guvernului în termenul prevăzut de articolul 85 alin. (1) din Constituție).

multe hotărâri ale CCM care vin cu interpretări care vădit depășesc limitele competenței lor [35]. Printre aceste hotărâri se regăsește și hotărârea CCM nr. 29 din 24 noiembrie 2015 prin care cuvântul „*poate*” se interpretează ca „*este obligat*”. De aceea, în continuare expunem următoarele.

Astfel, există câteva hotărâri anterioare ale Curții care sunt în vigoare și obligatorii până în prezent [36], și care interpretează deosebit de înțelesul general cunoscut cuvântul „*poate*”. Aceste trei interpretări anterioare ale Curții, spun că cuvântul „*poate*” trebuie înțeles ca o obligație – „*este obligat*”.

Este important argumentul CCM expus în public de un judecător constituțional [37], care susține:

- „La momentul adoptării acestor hotărâri opinia publică le-a acceptat pentru că acestea au eliminat tensiunea din societate. Or, ce se poate de reproșat împotriva constatării „*articolul 85 are calitatea de mecanism de echilibrare a puterilor; mecanism care se aplică în scopul evitării sau depășirii unei crize instituționale sau a unui conflict între puterea legislativă și puterea executivă*” [38].

- „Sau: „*În cazul în care Parlamentul nu a reușit să investească Guvernul în termen de 3 luni de zile, Șeful statului este obligat să dizolve Parlamentul, ... Or, din conținutul colaborării și controlului reciproc între puterea legislativă și puterea executivă, sarcina Șefului statului este de a contribui la depășirea crizei politice și a conflictului declanșat între puteri, și nu de a păstra situația de criză pentru un termen indefinit, fapt ce nu corespunde intereselor generale ale cetățenilor, titulari ai suveranității naționale*” [39].

- Aceleași concluzii Curtea le-a repetat și în 2015: „*Prin urmare, Cur-*

³⁵ Parlamentul, organ reprezentativ suprem și legislativ. Art.60 alin.(1) al Constituției RM.

³⁶ V.Kuciuk. Când textul constituției contravine constituției. În monografia V.Kuciuk, V.Puşcaş, Justiția constituțională. Tipogr.Print-Caro. Chişinău, 2019, pp. 41-50.

³⁷ Hotărârile CCM nr.30 din 1 octombrie 2013, nr. 29 din 24 noiembrie 2015 și Decizia nr.13 din 16.12.2015.

³⁸ Судья КС рассказал, как высчитывался срок в 90 дней, а также – почему Суд аннулировал собственные решения. https://www.zdg.md/ru/?p=28140&fbclid=IwAR2iRbnIcIiqS1EGAwu3UW_7pU5p2sDbUF4n_kQ1026jLdUlwK_Ani78wM

³⁹ Pct.73 al HCC nr.30 din 1 octombrie 2013.

³⁴ Decizia nr. 83 din 07 iunie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 102b/2019 privind interpretarea articolului 85 alin. (1) coroborat cu articolele 63 alineatele (2) și (3), 69 alin.(2) și 103 din Constituția RM

tea reține că prin dispozițiile cuprinse în articolul 85 alin.(1) și alin.(2) din Constituție se urmărește restrângerea perioadei de criză politică și instituțională și asigurarea funcționalității organelor constituționale ale statului, iar prin atribuirea dreptului Președintelui de a dizolva Parlamentul se evită obstrucționarea activității unei puteri în stat.[...] Curtea observă că o eventuală amânare a dizolvării Parlamentului [...], în condițiile în care dizolvarea acestuia devine deja certă după expirarea termenului de trei luni, nu are nicio rațiune și nu este de natură să contribuie la soluționarea și deblocarea crizei instituționale. Dimpotrivă, deoarece poate conduce la menținerea pentru o perioadă de peste șase luni a unui Guvern interimar, ce are capacitate extrem de limitată de acțiune, amânarea dizolvării Parlamentului, în condițiile în care acesta nu mai are dreptul să formeze un Guvern plenipotențiar, conduce la prelungirea irațională și la agravarea crizei instituționale.[...] Curtea subliniază că permanentizarea unei guvernări interimare, prin definiție, este contrară spiritului Constituției și reprezintă un pericol pentru democrația parlamentară”^[40].

- În același sens s-a pronunțat Curtea și ulterior: „Curtea a stabilit că termenul de 3 luni este un termen general de formare a Guvernului, care începe să curgă de la data apariției circumstanțelor ce au determinat necesitatea formării unui nou Guvern, indiferent de declanșarea procedurilor de formare a noului Guvern sau/și de efectuarea procedurilor prevăzute de alineatul (2) al articolului 85 din Constituție”^[41].

Judecătorul constituțional concluzionează că „anume aceste concluzii ale Curții Constituționale au stat la baza Hotărârii nr.13 din 08.06.2019”, și respectiv au servit temei pentru celelalte hotărâri și avizuri ale CCM din 8-9 iunie 2019.

Totodată, în argumentarea sa, judecătorul constituțional expune teza^[42], precum că „dreptul discreționar al președintelui RM de a dizolva Parlamentul se transformă în obligație” este o consecință „impusă de voința legiuitorului constituant”. Adică, se pretinde, că aceasta de fapt a fost voința Parlamentului RM atunci când a adoptat Constituția RM, stipulând că „președintele țării poate”, legiuitorul

de fapt a avut în vedere „președintele țării este obligat”.

În opinia noastră de cercetători, considerăm următoarele.

1. Interpretarea CCM prin care se schimbă diametral opus sensul bineînțeles al cuvântului, prin definiție nu putea să fie o doleanță sau o intenție a legiuitorului constituant, or scopul Parlamentului care a adoptat Constituția a fost ca textul constituțional să fie cât mai clar pentru națiune, pentru cetățeni. De aceea, interpretările CCM expusă atât în hotărârile precedente din a.2013 și 2015, dar și cele din perioada 7-9 iunie a.2019 sunt arbitrare și lipsite de temei constituțional și juridic.

2. Dreptul președintelui RM de a dizolva Parlamentul RM este un drept discreționar, care poate fi realizat doar urmare a careva condiții, dar nici într-un caz nu poate fi obligație, ori scopul este de a soluționa crizele politice, de a media ramurile puterii de stat, de a menține calmitatea și spiritul lucrativ al instituțiilor de stat.

3. Președintele nu poate fi obligat de CCM printr-o interpretare a textului constituțional, or textul constituțional trebuie expres să oblige la acțiuni sau inacțiuni. În lipsa textului expres, interpretarea arbitrară este o generare de norme de drept, atribuție inadmisibilă și care nu este în competența CCM.

4. În opinia noastră, CCM prin punerea hotărârii prin care a interpretat dreptul discreționar al președintelui ca o obligație constituțională a președintelui țării, de fapt a emis noi norme de drept, admițând o ilegalitate constituțională.

5. În cazul în care CCM a pronunțat o hotărâre care contravine Constituției, este de remarcat, că pentru astfel de cazuri, autoritățile de stat necesită a se conduce de art.7 al Constituției, care stipulează că „Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nicio lege și niciun alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică”.

La acest capitol privind „dreptul” sau „obligația” Președintelui RM de a dizolva Parlamentul, pare a fi importantă și utilă poziția ex-președinților Republicii Moldova Mircea Snegur și Petru Lucinschi care au venit cu o declarație comună cu privire la situația politică din țară^[43].

În declarație cei doi foști șefi de

stat amintesc, că pe când unul dintre ei a fost șef de stat (n.r. în anul 2000, când președinte era Petru Lucinschi) Parlamentul de asemenea a fost dizolvat, însă CCM nu l-a obligat subit pe președinte să dizolve legislativul.

Dânșii menționează: „În timpul mandatului unuia dintre noi a avut loc și o dizolvare a Parlamentului. Atât doar că atunci Curtea Constituțională nu l-a obligat pe președinte să opereze subit dizolvarea într-o anumită zi, la o anumită oră. Ba, dimpotrivă, făcând trimiteri că în Constituție scrie: „...poate să dizolve...”, i-a oferit Președintelui o marjă de manevră, o perioadă de gândire în plus, dacă doriți”.

Privind stabilirea în Hotărârea CCM nr.13 din 08.06.19 a statutului juridic și a competențelor Parlamentului RM dizolvat

Urmare a exminării sesizării privind interpretarea articolelor 63 și 85 din Constituția RM depuse pe 7 iunie 2019 de doi deputați în Parlament din partea PDM (partid parlamentar de opoziție), CCM a adoptat Hotărârea nr.13 din 8 iunie 2019 prin care a interpretat normele constituționale respective și soluționând problema de oportunitate politică a PDM și a statuat următoarele:

„a) Parlamentul care urmează a fi dizolvat, nu are statut și competențe identice cu Parlamentul mandatul căruia a expirat în conformitate cu prevederile art.63 din Constituție (normă nouă constituțională).

b) În cazul apariției circumstanțelor de dizolvare obligatorie a Parlamentului ca urmare a blocajului legislativ și/sau a impozibilității de formare a Guvernului timp de 3 luni (90 zile) Parlamentul nu este în drept să desfășoare activitate legislativă și să-și îndeplinească atribuțiile prevăzute de art.66 din Constituție, precum și să constituie organe de conducere ale Parlamentului RM (normă nouă constituțională).

c) La apariția circumstanțelor de dizolvare a Parlamentului în condițiile art.85 alin.(1) din Constituție, Președintele țării este obligat, neîntârziat să sesizeze CCM pentru constatarea circumstanțelor de dizolvare, cu emiterea ulterioară a decretului de dizolvare a Parlamentului și stabilirea datei alegerilor parlamentare anticipata (normă nouă constituțională).

d) Orice acțiune și/sau act legiuslativ, care are drept scop desfășurarea activității Parlamentului după apariția circumstanțelor de dizolvare obligatorie, constituie o încălcare gravă a prevederilor constituționale și sunt nule ab initio (normă nouă constituțională) ”.

⁴⁰ Pct.75 al HCC nr.30 din 1 octombrie 2013.

⁴¹ Pct.pct.41 și 43 ale Hotărârii CCM nr.29/2015,

⁴² Pct.16 al Deciziei CCMnr.13/2015,

⁴³ Судья КС рассказал, как высчитывался срок в 90 дней, а также – почему Суд аннулировал собственные решения. https://www.zdg.md/ru/?p=28140&fbclid=IwAR2iRbnIcliqS1EGAwu3UW_7pU5p2sDbUF4n_kQ1026jLdU-lwK_Ani78wM

Referitor la preținsele noile norme constituționale statuate în HCC nr.13 din 8 iunie 2019, reiterăm mențiunile din lucrările anterioare [44] privind crearea noilor norme de drept, inclusiv fiind în prezența conflictelor de interese, expunem următoarele considerațiuni, și anume:

1. În conformitate cu prevederile Constituției RM [45], CCM nu deține competența de adoptare a actelor normative sau a normelor de drept. Limitele de competență stabilite în legislația în vigoare a RM oferă CCM doar competența de legiutor pasiv, prin aplicarea competenței constituționale de a efectua controlul de constituționalitate și de a amenda normele de drept care contravin Constituției RM. Depășirea acestei competențe și stabilirea unor norme de drept noi contravine spiritului și normei de drept constituționale, afectând materia constituțională și indicând la uzurparea unor competențe atribuite exclusiv Parlamentului RM, care în conformitate cu art.66 alin.(1) este „*unica autoritate legislativă a statului*”.

2. În conformitate cu prevederile Constituției RM [46], durata mandatului Parlamentului este stabilită expres pe o perioadă de 4 ani care poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă. Totodată, mandatul Parlamentului se prelungește până la întrunirea legală a noii componente, dar în această perioadă nu poate fi modificată Constituția și nu pot fi adoptate, modificate sau abrogate legi organice. Astfel, mandatul Parlamentului este limitat de însăși prevederile Constituției, Parlamentul având mandat limitat, dar acest mandat oferă dreptul de a aproba hotărâri și legi ordinare, în vederea asigurării exercitării puterii de stat legislative.

3. Mandatul Parlamentului, conform art.63 în coroborare cu art.68 al Constituției RM în calitate de mandat instituționalizat și consolidat al mandatelor deputaților aleși ai poporului, are aceeași calitate de mandat reprezenta-

tiv și în exercitarea lui este în serviciul poporului. Din perspectiva alin.(2) al art.68 al Constituției RM, și ținând cont de faptul că orice mandat imperativ este nul, restricțiile și condiționările în activitatea Parlamentului formulate în HCC nr.13 din 8 iunie 2019 contravin Constituției RM.

4. Conform art.7 al Constituției RM - „*Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nicio lege și niciun alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.*” În temeiul dat, HCC „, nr.13 din 8 iunie 2019 care contravine Constituției RM, *ab initio* este nulă și nu are putere juridică.

Este de reținut, că la 24 februarie 2019, poporul suveran a încredințat/delegat persoanelor alese în Parlament mandatul de deputat pentru o perioadă de 4 ani.

Mandatul fiecărui deputat a fost validat de către Curtea Constituțională la 9 martie 2019, iar convocarea/intrunirea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a a avut loc la 21 martie 2019.

Așadar, mandatul plenipotențiar al Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XX-a a expirat la 30 noiembrie 2018, iar pentru perioada 1 decembrie 2018 – 20 martie 2019 Parlamentul a avut un mandat limitat, deci în această perioadă Parlamentul nu a putut interveni în sfera/domeniul legilor constituționale și organice. De altfel, mandatul plenipotențiar al Guvernului se exercita ca urmare a voinței Parlamentului, organul reprezentativ suprem al poporului, iar mandatul Guvernului interimar, a cărui mandat a încetat, a fost asigurat în baza prevederilor constituționale și legislative în vigoare [47].

În limitele temporale, de când mandatul plenipotențiar (de 4 ani) al Parlamentului a expirat sau de când Parlamentul a fost dizolvat și până la întrunirea legală și constituirea Parlamentului nou-ales, Parlamentul nu mai poate legifera prin legi constituționale și organice (expirarea mandatului (art. 63) sau dizolvarea Parlamentului (art. 85)).

Constituția prevede în mod expres că durata mandatului este de 4 ani, deci și exercitarea funcțiilor Parlamentului poate fi efectuată numai pentru această perioadă.

Așa, Parlamentului după expirarea mandatului plenipotențiar și până la întrunirea Parlamentului nou-ales, îi sunt atribuite doar funcții operative pentru a asigura continuitatea activității

permanente - regulă supremă într-un stat de drept. De aceea, restrângerea competențelor legislative, stabilite pentru Parlament prin art. 63 alin. (3) din Constituție (nu poate fi modificată Constituția și nu pot fi adoptate, modificate sau abrogate legi organice), se impune din ziua expirării mandatului de 4 ani sau din ziua intrării în vigoare a decretului Președintelui Republicii Moldova privind dizolvarea Parlamentului și durează până la întrunirea legală a noii componente a Parlamentului.

Este de reținut, că din prevederile Constituției, alte interdicții sau limitări ale competenței nu rezultă, nici pentru legislativul a cărui mandat a expirat și nici pentru legislativul care urmează a fi dizolvat sau care deja a fost dizolvat.

Prin urmare, în limitele temporale dintre perioada de după expirarea mandatului (4 ani) și până la întrunirea noului Parlament ales, Parlamentul precedent nu are atribuții și competențe depline.

Totodată, prin Hotărârea nr. 13 din 8 iunie 2019, Curtea contrar regulilor de interpretare logică reținute atât în doctrină, cât și de jurisprudența instanței de jurisdicție constituțională, și anume, a regulii că dacă legea nu distinge, nici interpretul nu trebuie să distingă (ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus), a realizat o distincție între statutul și competențele unui Parlament a cărui mandat a expirat și a unui Parlament care urmează sau a fost dizolvat.

Mai mult ca atât, nejustificat și fără argumentare în norma constituțională, Curtea a decis că „*Orice acțiune și/sau act legislativ, care are drept scop desfășurarea activității Parlamentului după apariția circumstanțelor de dizolvare obligatorie, constituie o încălcare gravă a prevederilor constituționale și sunt nule ab initio*” [48]. Printr-o astfel de decizie considerăm că instanța de jurisdicție constituțională și-a asumat un rol impropriu, acela de a legifera și nu de a interpreta prevederile constituționale, iar în cazul dat avem o interpretare extensivă care generează noi norme de drept constituțional. Or, singura autoritate abilitată cu dreptul exclusiv de a modifica Legea Supremă este Parlamentul, rolul strict al unei Curți Constituționale fiind acela de a interpreta prevederile constituționale deja existente.

Este de reținut, de asemenea, că o astfel de abordare este în totală contradicție și cu principiul autonomiei Parlamentului, dar și principiului

⁴⁴ Snegur și Lucinschi amintesc de cum a fost dizolvat Parlamentul în 2000. <http://tv8.md/2019/06/13/snegur-si-lucinschi-fac-din-deget-curtii-constituționale-in-timpul-mandatului-unuia-dintre-noi-curtea-a-oferit-o-marja-de-manevra/>

⁴⁵ V.Kuciuk, V.Pușcaș. Justiția constituțională. Tipogr.Print-Caro. Chișinău, 2019, pp. 41-50, 84-92, ș.a.; V.Kuciuk. Conflictul de interese în autoritatea publică (paradigmă constituțională – studiu de caz), materialele Conferinței “Teoria și practica administrării publice”, Chișinău, 17 mai 2019, ș.a.

⁴⁶ Art.134 și 135 din Constituția RM

⁴⁷ Art.63 alin.(1) și (3) ale Constituției RM

⁴⁸ Articolul 103 din Constituție și prevederile art.12 și 15 ale Legii nr.136 din 07.07.2017 cu privire la Guvern

asigurării funcționalității instituționale a lui. În pofida faptului că Parlamentul urmează a fi dizolvat sau este dizolvat, totuși mandatul deputaților și activitatea Parlamentului se prelungește până la constituirea unui nou legislativ [49]. Prin urmare, cu excepția limitării stabilite de constituție de a adopta Legi organice și constituționale, Parlamentul continuă să activeze fiind funcțional. Eventualele numiri în organele de conducere ale Parlamentului sau modificări ale acestora sunt chestiuni de ordin parlamentar intern și reprezintă o responsabilitate exclusivă a forului legislativ, iar intervențiile altor autorități publice în problematica respectivă sunt inadmisibile.

Prin urmare, actele emise de către Curtea Constituțională după pronunțarea dispozitivului Hotărârii nr. 13 din 8 iunie 2019, nu fac altceva decât să urmeze firul logic impus prin aceasta, fiindcă interpretările cuprinse în textul acesteia au servit drept temelie pentru emiterea de către instanța de jurisdicție constituțională a următoarelor hotărâri și avize din data de 8 iunie 2019 [50].

Privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova și abilitarea Prim-ministrului cu exercitarea interimatului

Menționăm că aspectul dat a fost cercetat științific de subsemnați în lucrările sale anterioare, în care s-a atras atenție la mai multe nerespectări procesuale și de fond [51]. Totodată, cu referire la avizul din 09 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova, atenționăm despre o încălcare a normelor procedurale ale Codului jurisdicției constituționale nr. 502/1995, care la art. 38 alin. (2) lit. c) stabilește că, subiecții cu drept de sesizare pot face sesizări în probleme ce țin de competența lor, cu unele excepții printre care cea privind constatarea circumstanțelor ce justifică suspendarea din funcție a Președintelui Republicii Moldova sau interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova, care poate fi făcută în temeiul unei hotărâri a Parlamentului, semnate de Președintele Parlamentului. Or a fost adus la cunoștința publicului faptul că sesizarea

nr. 113f din 08.06.2019 a fost semnată doar de 3 deputați din opoziția parlamentară. În acest context, putem constata o încălcare admisă de către Curtea Constituțională, care nu era în drept să admită spre examinare sesizarea depusă de subiecții necorespunzători. Drept urmare, actele Curții Constituționale emise în urma examinării acestei sesizări și a celor ulterioare care derivă din sesizarea respectivă sunt de drept lovite de nulitate constituțională.

Totodată, remarcăm că Constituția nu stabilește obligația dizolvării Parlamentului după expirarea celor 3 luni. Considerăm, că Președintele Republicii are, precum este prescris expres în norma constituțională, doar dreptul (nicio obligație) de a dizolva Parlamentul [52].

Exact despre acest fapt a atenționat publicul un grup de foști judecători (printre care 3 ex-judecători și președinți ai Curții Constituționale) care au remarcat în declarația sa [53], că „esența interpretării menționate se rezumă la interpretarea termenului calendaristic de trei luni cu care se operează în textul Constituției, în frauda legii. Astfel, indicarea în paranteză interpretarea termenului de trei luni ca fiind 90 de zile, reprezintă în esență o modificare a normei constituționale, într-o procedură neadmisă de lege. Or, Curtea Constituțională, nu este autoritatea competentă de a interveni în textul normei constituționale în scopul modificării acesteia, în speță prin indicarea altor termeni în care Parlamentul poate fi dizolvat, decât cel indicat cu o suficientă claritate de către legislatorul constituant, motiv din care termenul de 3 luni la expirarea căruia Constituția admite posibilitatea dizolvării Parlamentului, nu poate fi restrâns la 90 de zile, în fraudă funcționalității, organului suprem reprezentativ în stat – temelia democrației într-un stat de drept”, au menționat în declarație foștii magistrați. Manifestând dezacordul total față de procedura arbitrară care a stat la baza ultimelor decizii și hotărâri succesive adoptate în grabă de Curtea Constituțională, cu mari abateri de la prevederile Constituției și a jurisdicției constituționale, dânsii au apreciat hotărârile CCM ca decizii care au avut drept finalitate „înlăturarea Parlamentului de la exercitarea puterii de stat, instaurarea instabilității politice în țară cu atribuirea exercitării puterii de stat altor persoane decât celor cărora le-a

fost încredințată de cetățeni în cadrul unui scrutin democratic”.

Concomitent cu cele sus expuse, chiar dorind să accepte logica juridică a CCM, remarcăm că în cazul în care Președintele RM va face uz de dreptul său, Președintele are nevoie și de o perioadă de timp rezonabilă pentru a exercita dizolvarea Parlamentului conform art.85 din Constituție în pofida unor posibile circumstanțe de ordin politic sau social și putem constata că Legea supremă îi oferă această pauză rezonabilă. Expirarea termenului de 3 luni nu impune Președintele de a recurge la acest act, cu atât mai mult imediat după ziua expirării termenului constituțional, or chiar temporal aceasta poate să nu fie posibil de realizat având în vedere obligația constituțională a președintelui de a purta consultări cu fracțiunile parlamentare.

Potrivit articolului 103 alin. (1) din Constituție, Guvernul își exercită mandatul până la data validării alegerilor pentru un nou Parlament”. Astfel, mandatul Guvernului condus de Prim-ministrul Pavel Filip a încetat în ziua validării mandatelor deputaților aleși, la 9 martie 2019. Din această zi, Guvernul a devenit unul în exercițiu, și conform art.15 din Legea cu privire la Guvern nr. 136/2017, Guvernul al cărui mandat a încetat îndeplinește numai atribuții de administrare a treburilor publice.

Totodată, art.91 din Constituție nu reglementează posibilitatea asigurării interimatului funcției de Președinte al Republicii Moldova de către un prim-ministru în exercițiu, al unui Guvern al cărui mandat a încetat, și care exercită temporar anumite atribuții funcționale limitate de lege. În acest sens, avizul Curții Constituționale nu conține careva argumente sau interpretări care ar acoperi constituțional și ar legitima decizia adoptată.

În opinia noastră, interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova poate fi asigurat doar de un Președinte de Parlament sau Prim-ministru al căror mandat instituțional nu au expirat/încetat. Această condiție rezultă din statutul și rolul Președintelui stabilite în Constituție și atribuțiile exclusive oferite acestuia de lege, or fiind ales prin vot direct de popor, Președintele reprezintă statul și voința poporului, fiind garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării.

De aceea, avizul din 09 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova (prin care Curtea Constituțională a „consta-

⁴⁹ HCC nr.13 din 08.06.2019

⁵⁰ Art.63 alin.(3) al Constituției RM

⁵¹ HCC nr.14/2019, HCC nr.15/2019,

Avizul CC din 9 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al RM, Avizul CC din 9 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului RM

⁵² V.Kuciuk, V.Puşcaş, Justiția constituțională. Tipogr.Print-Caro. Chișinău, 2019, pp.283-287.

⁵³ Art.63 alin.(1) al Constituției RM

tat ca circumstanță care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova în cadrul procedurii de dizolvare a Parlamentului refuzul deliberat al Președintelui de a-și îndeplini obligația constituțională de a sesiza Curtea Constituțională, pentru constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului de legislatura a X-a și abilitarea Prim-ministrului în exercițiu, domnul Pavel Filip, cu exercitarea interimatului în vederea sesizării Curții pentru constatarea circumstanțelor ce justifică dizolvarea Parlamentului de legislatura a X-a, și după caz, emiterea decretului privind dizolvarea Parlamentului și stabilirea datei alegerilor parlamentare anticipate”), nu are rădăcină substanțială în normele constituționale în vigoare, reprezentând de fapt o interpretare extensivă a sensului și înțelesului deplin al normelor constituționale, elucidate mai sus.

Cu referire la avizul Curții Constituționale din 9 iunie 2019 prin care s-a „constatat drept circumstanță care justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a imposibilitatea formării Guvernului în termenul prevăzut de articolul 85 alin. (1) din Constituție”, Curtea Constituțională nu a luat în considerare elementele procedurale stabilite de Constituție, care nu au fost epuizate și care trebuiau să preceadă sesizarea Curții privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. Așa, prim-ministrul în exercițiu, Pavel Filip, cel care se pretinde că a asigurat interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova în temeiul avizului Curții Constituționale din 09.06.2019, nu a consultat în prealabil fracțiunile parlamentare, înainte de a sesiza Curtea, ceea ce constituie, în opinia Parlamentului, o încălcare gravă a Constituției, or art. 85 alin. (1) stabilește clar că Parlamentul poate fi dizolvat doar după consultarea fracțiunilor de către Președinte.

Privind prevederile HCC nr.16 din 15 iunie 2019 pentru revizuirea Deciziei Curții Constituționale nr. 83 din 7 iunie 2019, Hotărârii Curții Constituționale nr.13 din 8 iunie 2019, Hotărârii Curții Constituționale nr. 14 din 8 iunie 2019, Hotărârii Curții Constituționale nr. 15 din 8 iunie 2019, Avizului Curții Constituționale nr. 1 din 9 iunie 2019 și Avizului Curții Constituționale nr. 2 din 9 iunie 2019

Ab initio necesită a atenționa asupra noțiunii de „transfer de putere”, noțiune utilizată atât în comunicatele oficiale, dar și în HCC nr.16 din 15 iu-

nie 2009, avându-se în vedere în exclusivitate starea de fapt constituită urmare dualității puterii de stat *de facto* formate grație tentativei de uzurpare a puterii de stat. Or, transferul de putere ca procedură de drept nu există în legislația RM, dat fiind faptul reglementării detaliate în Legea cu privire la Guvern [⁵⁴] a încetării mandatului Guvernului în exercițiu și investirea noului Guvern de Parlament, organ reprezentativ al Suveranului. De aceea, utilizarea noțiunii de *transfer pașnic al puterii de stat* ca mecanism de drept înseamnă exclusiv existența unei stări juridice ilegale în care a avut loc o tentativă de uzurpare a puterii de stat, pentru ca mai apoi sub presiunea opiniei publice interne și externe să se cedeze puterea de stat uzurpată autorităților legale. La caz, este de menționat lipsa explicațiilor respective în HCC nr.16/2019, fapt care trece cu vederea momentul tentativei de uzurpare a puterii de stat, operându-se cu termeni *de facto* și *de jure*, fără a se da apreciere de drept încetării mandatului și investirii cu mandat legal noul Guvern. Așa că din textul HCC nr.16/2019 nu este clară situația de drept constituită în RM în perioada 07-15 iunie 2019.

De altfel, în temeiul demersului judecătorilor Curții Constituționale din 15 iunie 2019 care a avut la bază situația de fapt din Republica Moldova, în special, anunțul *transferului de putere* către Guvernul Prim-ministrului Maia Sandu și coaliția formată în Parlamentul Republicii Moldova, Plenul Curții Constituționale a decis admiterea [⁵⁵] revizuirii actelor Curții pronunțate anterior în perioada 7-9 iunie 2019, pronunțând HCC nr.16.

Curtea a constatat că necesitatea revizuirii decurge din anunțul *retragerei de la guvernare și a transferului de putere* către Guvernul condus de Prim-ministrul Maia Sandu și coaliția formată în Parlamentul Republicii Moldova.

Este important de menționat, că CCM a recunoscut prin HCC nr.16 că în țară s-a instaurat dualitatea puterii de stat, operând cu două noțiuni: „guvern *de jure*” și „guvern *de facto*”, menționând în pct.21, că după data de 9 iunie 2019, guvernul *de jure* condus de dl Pavel Filip acționa exclusiv în baza hotărârilor Curții Constituționale, pe

⁵⁴ Zece foști judecători și-au făcut publică opinia cu privire la decizia Curții Constituționale din 14 iunie 2019. <https://sputnik.md/politics/20190614/26403942/fosti-judecatori-Decizia-CCM-este-contrar-prevederilor-legii.html>

⁵⁵ Legea nr. 136 din 07.07.2017 cu privire la Guvern. Publicat: 19.07.2017 în Monitorul Oficial Nr.252

când guvernul *de facto* condus de dna Maia Sandu, acționa atât în baza unei hotărâri a Parlamentului, cât și a unui decret prezidențial.

Este de remarcat, că în pct 22, Curtea a recunoscut drept *de jure* ambele guverne, constatând că pe data de 14 iunie 2019, guvernul *de jure* și-a dat demisia, transferând puterea guvernului *de jure* condus de Prim-ministrul Maia Sandu.

Făcând abstracție de actul revizuirii, remarcăm că jonglându-se cu noțiunile guvern *de facto* și guvern *de jure*, de fapt CCM a inversat starea de fapt, or guvernul *de jure* din start a fost noul guvern desemnat de Parlament și statuat de Președintele RM, pe când guvernul *în exercițiu cu mandat încetat* – anume el a fost guvernul *de facto* care nu avea competență și legitimitatea necesară unui guvern legal, și care urmarea presiunii interne și externe a opiniei publice, s-a dezis de la uzurparea puterii de stat, peste o săptămână de uzurpare a puterii de stat, eliberând benevol instituțiile capturare ale statului.

Menționând că *transferul de putere* al guvernului condus de dl Pavel Filip către guvernul condus de dna Maia Sandu a echivalat cu o renunțare deliberată a celui dintâi la administrarea treburilor publice, Curtea recunoaște că această situație creată constituie o sursă de instabilitate în Republica Moldova, de vreme ce persistă efectele actelor Curții Constituționale pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c., și nu există o autoritate care să le asigure implementarea deplină. Mai mult, Curtea a observat că, în situația de criză politică subsecventă datei de 9 iunie a.c., unii funcționari *lato sensu* (funcționari publici, funcționari cu statut special, ambasadori ai Republicii Moldova etc.) nu au recunoscut autoritatea și legitimitatea guvernului *de facto*, invocând actele relevante ale Curții. De asemenea, există posibilitatea ca unele guverne străine să fie induse în eroare cu privire la guvernul Republicii Moldova cu care trebuie să corespundeze. Prin urmare, în situația socio-politică creată, Curtea a trebuit să pună în balanță imperativele pe care le-a enunțat în actele sale pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c., și interesul public al păcii civice și al protecției efective a drepturilor omului. Iar pornind de la faptul, că interpretările ei trebuie [⁵⁶] să fie ghidate de obiectivele enunțate în Preambulul Constituției și în Declarația de

⁵⁶ Art.72 din Codul jurisdicției constituționale (Curtea își poate revizui propriile hotărâri în cazul în care apar împrejurări noi)

Independență a Republicii Moldova (§ 122), Curtea a apreciat că „*odată încetată activitatea guvernamentală și prin renunțarea guvernului de jure la actul guvernării, în Republica Moldova sunt periclitată pacea civică și drepturile omului, unde instabilitățile guvernamentale produc consecințe negative pentru valorile democrației*”.

De aceea, pornind de la nevoia de a menține pacea civică și protecția efectivă a drepturilor omului în concret, Curtea a stabilit (pct.32), că „*implementarea considerentelor Curții din actele sale relevante din 7-9 iunie a.c. este imposibilă, în prezent, iar menținerea acestor acte ar putea afecta în mod disproporționat fundamentele păcii civice și protecției drepturilor omului*”. Or, (pct.33) Curtea „*nu poate substitui discreția unui guvern de jure care a demisionat și nu consideră oportună substituirea discreției noului guvern. Această problemă excedă sferei dreptului constituțional, fiind una pur politică. Curtea nu este organismul potrivit care să intervină în chestiuni care au dobândit, în prezent, valențe pur politice. Ea nu poate administra treburile pe care trebuie să le administreze un guvern de jure care a demisionat sau pe care trebuie să le administreze un guvern de facto care a devenit de jure*”.

Acentuând că „*situațiile extreme impun, uneori, aplicarea unor soluții excepționale*”, Curtea a concluzionat că „*este cazul hotărârii, care va anula, pe calea unei revizuirii, efectele actelor Curții pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c., pentru a elimina insecuritatea juridică ce afectează, în contextul actual, date fiind împrejurările care au intervenit, pacea civică și drepturile omului. În acest caz, schimbarea jurisprudențială efectuată de către Curte pe calea revizuirii este motivată de evoluția socială și de ponderea mai mare a drepturilor omului și a dezideratului realizării păcii civice în raport cu principiul certitudinii juridice*”.

Revizuiind hotărârile sale din perioada 7-9 iunie a.c., Curtea totodată (pct.35). a considerat valabile actele adoptate de către guvernul de jure condus de către dl Pavel Filip, în cazul în care noul Guvern nu le va modifica.

Este de remarcat, că prin hotărârea Curții nr.16/2019, Parlamentul condus de dna Zinaida Greceanii a dobândit (în opinia Curții), *ope constitutionis*, calitatea de Parlament constituțional, fiind revigorată actele normative adoptate de acesta, precum și actele adoptate de Guvernul Republicii Moldova condus de dna Maia Sandu.

Astfel, cu toate că Curtea a anunțat

revizuirea actelor sale normative pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c., de fapt (textual), remarcăm că ea de fapt nu a revizuit, dar a anulat Decizia Curții Constituționale nr. 83 din 7 iunie 2019, HCC nr.13 din 8 iunie 2019, HCC nr. 14 din 8 iunie 2019, HCC nr. 15 din 8 iunie 2019, Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 9 iunie 2019 și Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 9 iunie 2019. Or anularea unui act normativ nu este o pretinsă revizuire a actului normativ, care conform legislației RM [57], dar și al dex-ului [58], constă în analiza/verificarea/corectarea conținutului lui pentru evaluarea corespunderii lui unei stări de fapt sau cerințelor legale.

Prin acest fapt, Curtea *de jure* și-a recunoscut culpa, ilegalitățile comise și interpretările abuzive admise. De aceea în plan juridic, CCM a recunoscut prin pronunțarea HCC nr.16/2019 participarea sa la tentativa de uzurpare a puterii de stat, realizând prin hotărâri abuzive și nefondate un suport ilegal de natură interpretativă cvazi-constituțională pentru gruparea oligarhică respectivă.

Privind poziția oficială a Guvernului Sandu vizavi de actele CCM expusă prin denunțul depus la Procuratura Generală a RM de către dl A.Năstase, deputat, viceprim-ministru, Ministru al Afacerilor Interne

La la 16 iunie 2019, ministrul afacerilor interne a sesizat Procurorul General asupra săvârșirii de către judecătorii Curții Constituționale a infracțiunii de *tentativă de uzurpare a puterii de stat* – art. 339 alin.(1) Cod penal – acțiuni săvârșite în scopul uzurpării sau menținerii forțate a puterii de stat cu încălcarea prevederilor Constituției Republicii Moldova.

În această privință, dânsul a menționat următoarele:

- în perioada 07 iunie – 09 iunie 2019 judecătorii Curții Constituționale au aprobat decizii, hotărâri și avize contrare prevederilor Constituției RM în scopul de a permite lui Plahotniuc Vladimir și a grupării criminale conduse de acesta să se mențină abuziv la putere, precum și de a asigura o legalitate așa-zisului guvern condus de Filip Pavel.

- actele nominalizate ale Curții Constituționale au condus la instaurarea unui dualism al puterii și, în

⁵⁷ Hotărârea CCM nr.36 din 5 decembrie 2013

⁵⁸ Art.70 al Codului Jurisdicției Constituționale, art.3 al Legii nr.424 din 16.12.2004 privind revizuirea și optimizarea cadrului normativ de reglementare a activității de întreprinzător

consecință, a unei crize a acesteia, ceea ce a afectat și extrapolat întreaga societate datorită interpretării ambigue și abuzive a unor norme constituționale, care, în lumina Hotărârilor anterioare ale Curții nr. 30 din 01.10.2013 și nr. 29 din 24.11.2015 pentru interpretarea articolului 85 din Constituția Republicii Moldova, erau suficient de clare pentru a găsi oportun revenirea ulterioară la interpretarea sensului și modalității de aplicare a acestuia.

- autoritățile apărute ca rezultat al efectelor produse de deciziile ilegale emise de Curte, au încercat să schimbe starea de lucruri existentă, au emis acte de dizolvare a Parlamentului Republicii Moldova, au stabilit alegeri anticipate, au înstrăinat bunuri, etc., existând, practic, o preluare ilegală și abuzivă a puterii în stat, prin anihilarea puterii legislative și suprimarea Guvernului legal constituit.

- obiect al infracțiunii de uzurpare a puterii în stat sunt relațiile care reglementează formarea organelor puterii de stat, precum și regimul constituțional al Republicii Moldova.

- latura obiectivă a infracțiunii se exprimă prin acțiuni cu scopul de a uzurpa (de a-și însuși) o putere cu încălcarea vădită a normelor constituționale prin acțiuni îndreptate spre a menține puterea de stat, atunci când, potrivit Constituției, urma a fi transmisă. În conformitate cu voința și suveranitatea populară rezultată în urma votului din 24 februarie 2019.

- uzurparea puterii de stat presupune acțiuni ale persoanelor, diferitelor grupări, organizații îndreptate spre obținerea puterii asupra căreia nu au niciun drept. Menținerea forțată a puterii înseamnă păstrarea forțată a acesteia, cu încălcarea prevederilor Constituției RM de către persoane cărora puterea le-a aparținut conform legii.

- în prezenta cauză, Plahotniuc Vladimir a acționat în vederea accederii sale la putere și de menținere a sa și a Guvernului aservit, la putere, dispunând prin intermediul judecătorilor Curții Constituționale dizolvarea Parlamentului, continuarea împuternicirilor Guvernului condus de Filip Pavel în pofida expirării împuternicirilor acestuia, neadmiterea intrării în atribuții a Guvernului condus de Maia Sandu, etc.

În denunțul depus la Procuratura Generală, denunțatorul a menționat că conform Constituției puterea de stat este divizată în puterea legislativă, executivă și judecătorească și care

sunt separate și colaborează la exercitarea prerogativelor ce le revin [59]. Parlamentul, Președintele și Guvernul Republicii Moldova, Curtea Supremă de Justiție și instanțele judecătorești inferioare sunt organele de stat ce reprezintă aceste puteri. Și totodată, conform prevederilor Constituției RM [60], suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova care o exercită în mod direct prin organele sale reprezentative în formele stabilite de Constituție. Nicio persoană particulară, nicio parte din popor, niciun grup social, niciun partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu.

Cerințele debunătorului bazate pe normele legislației constituționale și penale [61], sunt următoarele:

1. Inițierea procedurilor de ridicare a imunității judecătorilor constituționali și deputatului Plahotniuc Vladimir în vederea obținerii acordului forului legislativ pentru investigarea lor penală.

2. Suspendarea din funcție a judecătorilor constituționali, dat fiind că aceștia pot influența mersul anchetei, pot distruge probe și pot influența potențialii martori.

3. Tragerea la răspundere în temeiul art. 339 alin.(1) a Codului penal a judecătorilor Curții Constituționale, dar și a lui Plahotniuc Vladimir.

Privind opinia Comisiei de la Veneția cu privire la deciziile Curții Constituționale din Republica Moldova [62]

Examinând pe 21 iunie 2019 la ce-

⁵⁹ REVÍZIE, *revizii*, s. f. Cercetare nouă, control, verificare, revizuire. ♦ Corectură făcută în pagini a unui text ce urmează să fie tipărit. ♦ Inspecție. ♦ Formă de control (întreprinsă de obicei de organe speciale) care constă în revederea sau re-verificarea documentelor de evidență privitoare la operații contabile. ♦ Ansamblul operațiilor executate asupra unei instalații, a unei mașini etc., care constă în reglarea pieselor și aparatelor, în înlăturarea jocurilor survenite prin uzură etc. [Var.: *reviziune* s. f.] – Din fr. *révisio*, lat. *revisio*, -onis. <https://dexonline.ro/definitie/revizie>; *Revizui*, verb. Sinonime: a reexamina, a revedea, a controla, a verifica, a inspecta; a corecta, a îmbunătăți, a ameliora, a schimba; a amenda, a modifica, a reconsidera, a rectifica, a redefini, a reforma, a repara; a repara, a superviza. <https://sinonime.com/dex/?cheie=Revizui%2C&>

⁶⁰ Art.6 al Constituției RM

⁶¹ Art.2 al Constituției RM

⁶² Art.200 și art.262 ale Cod de procedură penală dar și art.16 alin.(3) din Legea cu privire la Curtea Constituțională

rerea Secretarului General al Consiliului European, Thorbjørn Jagland actele CCM pronunțate în perioada 7-9 iunie 2019, Comisia de la Veneția a ajuns la următoarele concluzii.

Într-un stat de drept este esențial ca organele constituționale să decidă în limitele parametrilor autorității și responsabilității lor legale, pentru a nu fi serios compromisă robustețea instituțiilor de stat și funcționarea democratică a instituțiilor statului.

Nimic nu sugera că situația din țară la momentul respectiv era una de urgență, în ciuda expirării iminente a termenului de trei luni. Dimpotrivă, evoluțiile din Parlament au sugerat că un timp suplimentar ar conduce la soluționarea crizei prin formarea unui nou guvern.

Rolul esențial al Curții Constituționale este acela de a menține o distanță egală față de toate ramurile puterii și de a acționa ca un arbitru imparțial în caz de coliziune între ele, respectând totodată soluțiile la care au ajuns instituțiile legitime din punct de vedere democratic.

- Drepturile procedurale ale președintelui și parlamentului au fost grav afectate de numărul și viteza mare (o zi sau două zile pe parcursul unui weekend) cu care Curtea a decis asupra unor cazuri foarte sensibile, cu repercusiuni semnificative asupra instituțiilor statului. Nici președintele, nici Parlamentul nu au fost reprezentați și nici nu au avut șansa de a-și prezenta argumentele în fața Curții.

- CCM nu și-a respectat propriile proceduri și nici principiul egalității părților în ceea ce privește recenta criză politică.

- În ceea ce privește modul de calcul al Curții al termenului de trei luni pentru formarea unui guvern -potrivit calculului acceptat al limitei de trei luni, prevăzută în Codul Civil, care a fost aplicată anterior de Curtea Constituțională, termenul pentru formarea unui nou guvern a expirat la 9 iunie, trei luni calendaristice după confirmarea rezultatelor alegerilor. 9 iunie fiind o duminică, termenul aplicabil a fost, probabil, 10 iunie. Prin urmare, investiția Guvernului Sandu la 8 iunie a întrunit termenul legal.

- Decizia Curții Constituționale de suspendare temporară a președintelui și numirea primului-ministru ca președinte interimar nu a fost fondată pe Constituția Republicii Moldova.

- Procedura de revizuire a hotărârilor Curții Constituționale are un caracter excepțional.

Concluzii

Reieșind din cele sus menționate, putem concluziona că instanța de jurisdicție constituțională a acționat într-un mod arbitrat și nu a dat dovadă de bună-credință. Anume activitatea acestei autorități publice, atât în plan cronologic, dar și cu referire la substanța dreptului interpretat (inclusiv în contextul interpretării extensive și cu efete retroactive pe subiecte consumate), au condus la următoarele:

- Parlamentul RM și Președintele RM au fost puși în imposibilitatea respectării și executării hotărârilor CCM;

- În Republica Moldova s-a creat dualitatea puterii de stat exercitată de mai mulți actori publici, având loc tentativa uzurpării puterii de stat în RM în temeiul hotărârilor CCM de interpretare extensivă și arbitrară a prevederilor constituționale;

- S-a generat o criză constituțională profundă cu impact economico-social și un blocaj instituțional al autorităților publice centrale.

De aceea, pe data de 8 iunie 2019, majoritatea parlamentară formată din 61 de deputați din Parlament au votat declarația privind condamnarea tentativei de uzurpare a puterii în stat în favoarea Partidului Democrat și a lui Vlad Plahotniuc întreprinse de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Condamnând acțiunile Curții Constituționale materializate prin actele jurisdicționale pronunțate la date de 07 iunie și respectiv 08 iunie 2019, Parlamentul a constatat că prin actele CCM s-a încercat:

- blocarea creării majorității parlamentare prin interpretarea abuzivă a unor prevederi constituționale privind termenele de investire a unui Guvern de către Parlament;

- forțarea Președintelui RM să inițieze dizolvarea Parlamentului RM;

- obstrucționarea activității majorității parlamentare;

- atentarea la competențele exclusive ale Parlamentului RM în domeniul creației legislative.

Având în vedere faptul că Curtea Constituțională nu doar că a participat anterior la capturarea RM de către Partidul Democrat și Vladimir Plahotniuc, dar și a emis acte jurisdicționale care au avut drept scop uzurparea totală a puterii de stat de către PD și V.Plahotniuc, în conformitate cu Constituția, Parlamentul RM prin vot unanim al majorității parlamentare:

1. a condamnat actele și acțiunile

juridice ale CCM, în special, cele din data de 7 și 8 iunie 2019;

2. a denunțat partenerilor de dezvoltare și Comisiei de la Veneția abuzul de drept și participarea CCM la tentativa de uzurparea puterii de stat în RM;

3. a solicitat judecătorilor CCM să-și depună imediat demisia din funcție;

4. a recomandat deputaților și cetățenilor RM să denunțe încălcarea drepturilor sale legitime la CtEDO.

Este de remarcat, că poziția fermă a Parlamentului și a noului Guvern Sandu, dar și susținerea externă de către Rusia, Statele Unite și Uniunea Europeană, au influențat starea de fapt și actorii politici, conducând la transferul pașnic al puterii de stat, și, ulterior, la pronunțarea de către CCM a HCC nr.16 din 15 iunie 2019.

Este de constatat, că în criza constituțională declanșată de CCM, poziția *de jure* și *de facto* a CCM nu a fost cea de garant al Constituției, cea de arbitru și consilier a puterilor de stat.

În această ordine de idei se încescrie și opinia Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept a Consiliului Europei expusă pe marginea crizei politice din Republica Moldova, și, care examinând prin prisma standardelor și bunelor practici în domeniu, a confirmat ilegalitățile de proporții admise de CCM, fapt care au avut și continuă să aibă un impact major asupra societății, asupra încrederii cetățenilor în justiția constituțională, a încrederii în autoritatea puterilor de stat, în autoritatea CCM.

În final, se impun cercetări fundamentale ale fenomenului stabilit privind tentativa de uzurparea puterii de stat care a avut loc în Republica Moldova, precum și tragerea la răspundere a tuturor celor care au contribuit la această infracțiune, care prin gravitatea ei nu are termen de prescripție.

Considerațiuni privind măsurile necesare de ordin legislativ

în vederea depășirii urmărilor crizei constituționale în RM

declanșată de actele normative ale CCM în perioada anilor 2013-2019

Este cunoscut faptul, că în ultima perioadă de ani, Republica Moldova trece printr-o criză constituțională profundă. Urmare acestui fapt, considerăm necesar de a propune următoarele măsuri care se impun în domeniul justiției constituționale, atât în vederea îmbunătățirii calității actului

de justiție în Republica Moldova, cât și fortificării justiției constituționale, a încrederii cetățeanului în actul justiției, asigurarea suveranității și independenței puterii de stat, restabilirea autorității CCM și edificării reale a statului de drept în RM.

1. Problema selectării, desemnării și eliberării din funcție a judecătorilor constituționali. Este de menționat, că în decursul a 25 de ani activitate a CCM, în RM doar o singură dată a fost desfășurat concursul de selectare a persoanei la înalta funcție de judecător constituțional, și doar o singură persoană a fost selectată într-un mod deschis, transparent și în condiții de concurs public. Ținând cont de faptul, că judecătorii constituționali sunt independenți și inamovibili, au imunitate juridică și singuri își determină competența, putem constata contradicția existentă între statutul înalt al judecătorilor Curții și procedurile dubioase de selectare și promovare a lor. Totodată, anume lipsa unor norme de drept clare și transparente a desemnării în condiții de concurs a judecătorilor constituționali, ar permite ca voința politică a unui partid să fie impusă întregii societăți și întregului stat, fiind posibilă luarea în captivitate a acestui înalt organ de stat, și respectiv la uzurparea puterii de stat în Republica Moldova. De aceea, considerăm că regulile de selectare, desemnare și eliberare din funcție a judecătorilor constituționali necesită a fi revizuite substanțial, iar noua componență a CCM trebuie să fie desemnată conform noilor reguli.

2.Examinarea de către CCM a subiectului de drept în condițiile conflictului de interese. Remarcăm, că CCM de mai multe ori a examinat diverse subiecte (remunerația judecătorului, sporurile calculate, pensia judecătorului, etc.) care îi priveau în egală măsură și pe ei înșiși - fapt care a condus cert la apariția unui conflict de interese. Or, CCM fiind sesizată de fiecare dată de către Parlament, ea nu a reacționat nicicum, nu a recunoscut public prezența conflictului de interese, judecătorii constituționali adoptând hotărârile respective în condițiile conflictului de interese evident. În contextul dat, remarcăm că un conflict de interese constatat poate fi calificat ca o infracțiune contravențională sau penală. Așa, nedeclararea conflictului de interese de către persoana, care activează în cadrul unei autorități publice, instituții publice, întreprinderi de stat sau municipale ori în cadrul

unei societăți comerciale cu capital majoritar de stat, este sancționată contravențional. Totodată, nedeclararea conflictului de interese de către persoana publică poate fi calificată ca infracțiune de abuz de putere sau abuz în serviciu prevăzut de articolul 327 al Codului penal, care sancționează folosirea intenționată de către o persoană publică a situației de serviciu, în interes material ori în alte interese personale. Astfel, prezența unui cert conflict de interese în cadrul examinării spețelor date, conflict trecut sub tăcerea autorității de jurisdicție constituțională, poate conduce doar la concluzia că este sfidată Constituția, legislația constituțională, dar și normele de drept constituțional de către însăși CCM - „garant” al Constituției RM. Constatând un vid normativ în legislația privind jurisdicția constituțională în partea ce ține de procedura de declarare a conflictului de interese și de responsabilizare a judecătorului constituțional, este imperios necesară atât reglementarea corespunzătoare a astfel de situații, dar și efectuarea unei veritabile justiții constituționale care ar evita conflictele de interese sau ar responsabiliza judecătorul constituțional, pentru a da exemplu tuturor instanțelor judecătorești din RM în vederea apărării și asigurării drepturilor omului.

3. Interpretarea de către CCM a normelor constituționale în condițiile principiului ”textul Constituției contravine Constituției” și revizuirea nejustificată a propriilor hotărâri. Astfel, prerogativa cu care este investită CCM prin articolul 135 alin. (1) lit. b) din Constituție, și care presupune stabilirea sensului autentic și deplin al normelor constituționale, fiind realizată prin interpretarea textuală sau funcțională, ținând cont de caracterul generic al normei și situațiile complexe în care norma trebuie aplicată etc., denotă cazuri de interpretare neordinară și contrare logicii juridice și nemijlocit textului și spiritului Constituției. Este vorba de hotărârile CCM nr.36 din 05.12.2013 privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova; nr.31 din 11.12.2014 privind revizuirea HCC nr.9 din 26 mai 2009 (*abolirea restricției de a avea dubla cetățenie pentru demnitarii de stat, militarii și alte categorii de funcționari publici*); nr.29 pentru interpretarea art.85 alin. (1) și alin. (4) din Constituția Republicii Moldova din 24 noiembrie 2015

(dizolvarea Parlamentului), nr.19 pentru interpretarea prevederilor art. 34 alin. (3) din Constituția RM (*accesul la informație*) din 22 iunie 2015, nr.2 pentru interpretarea art.135 alin. (1) lit.a) și g) din Constituția RM din 9 februarie 2016, nr.7 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (*modul de alegere a Președintelui*) din 4 martie 2016, nr.12 privind interpretarea prevederilor articolelor 116 alin.(2) și (4) și 136 alin.(1) din Constituție (*extinderea mandatului unor judecători până la numirea succesorilor*) din 12 mai 2016, nr.2 pentru interpretarea prevederilor art.98 alin. (6) din Constituția RM (*codecizia laremanierea guvernamentală*) din 24 ianuarie 2017, nr.28 privind interpretarea prevederilor articolului 98 alin. (6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție (*neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte*) din 17 octombrie 2017, toate hotărârile de suspendare din funcție a Președintelui RM, ș.a.

Mai mult, în unele din ele, cu toate că subiectele date au fost examinate anterior de CCM, noua componență a Curții supune revizuirii hotărârea anterioară a CCM, pronunțând de fapt o nouă hotărâre, o nouă interpretare și declarând contrariul, iar în unele cazuri chiar generând noi norme constituționale în locul unor norme constituționale revizuite de ea. Dar în astfel de cazuri, care este temeinicia și legalitatea unei astfel de hotărâri a CCM, a unor astfel de revizii/control ulterior de constituționalitate, urmare căruia CCM revizuieste și propriile hotărâri, dar și însuși textul Constituției adoptat de Parlament (legiuitor constituant)?

În opinia noastră, soluția la astfel de practici neconforme și neîntemeiate, o găsim doar în art.7 al Constituției - Constituția, Lege Supremă, unde se statuează: „*Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nicio lege și niciun alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică*”.

Astfel, se impune revizuirea sistemică și fundamentală a hotărârilor CCM adoptate de CCM în perioada anilor 2013-2019 în vederea aducerii lor în concordanță cu prevederile art.7 al Constituției RM.

4. Colizia doctrinară în RM și

efectele ei la nivelul jurisdicției constituționale. Astăzi în Europa constatăm două sisteme de drept diferite ca substanță juridică, dar și ca formă de drept – dreptul bazat pe lege și dreptul judiciar bazat pe practica judecătorească. În Republica Moldova, unde dreptul național s-a constituit ca un drept bazat pe lege, actualmente ne confruntăm cu recunoașterea doctrinei anglo-saxone și implementarea ei practică în dreptul național, inclusiv prin utilizarea principiilor dreptului common-law bazat pe cauzele judecătorești (vezi practica jurisdicțională de drept comun - <http://instante.justice.md/>). Totodată, prin HCC, a fost interzis autorităților judecătorești să folosească hotărârile și avizele explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție, fiindcă aceasta „poate afecta principiul imparțialității în justiție”. Merită de menționat, că astăzi putem constata prezența și aplicarea în Republica Moldova a ambelor sisteme de drept existente în Europa – a dreptului continental (romano-german) și a dreptului anglo-saxon (englez), care în opinia noastră intră într-o colizie directă, afectând la mod direct atât justiția în Republica Moldova, cât și însăși esența dreptului național. Astfel, colizia doctrinară existentă în RM care constă în dualitatea esenței de drept, or practica judiciară și precedentul judiciar sunt emanația autorității judiciare, fiind anterioare legii ca izvor de drept, pe când legea și numai legea este temeiul legal al pronunțării unei hotărâri judecătorești. Iar dacă justiția utilizează ambele formule doctrinare, ea va forma dependențe externe ale autorităților judecătorești, care afectează independența judecătorilor, care ar influența procesul de aplicare a legii, care poate conduce la practici judiciare dubioase, în final conducând la erodarea justiției în Republica Moldova. Pretinsa superioritate a sistemului de common-law bazat pe precedentul judiciar declarată în cadrul unor foruri menționate supra, fiind implementată în Republica Moldova, în opinia noastră conduce inevitabil la compromiterea justiției, și respectiv a sistemului de drept național. Iar cu referire la existența în dreptul național penal a unor norme de drept imprecise, neclare și incerte, care pot fi interpretate extins (inclusiv de CCM), colizia doctrinară existentă în Republica Moldova poate doar să

amplifice această capacitate de interpretare eronată, aducând grav prejudiciu drepturilor omului, societății și statului moldovenesc.

Considerăm necesar de a exclude prin lege fenomenul precedentului judiciar în practica jurisdicțională a RM.

5. CCM admite în activitatea sa acțiuni politice internaționale (reuniunea Cercului Președinților din cadrul Conferinței Curților Constituționale Europene - 9-12 septembrie 2015 Batumi/Georgia, semnarea de către președintele CCM a unei declarații politice formulată de CC a Ucrainei și Gruziei privind anexarea Crimeii de către FR). Prin implicările politice pe plan național și internațional a CCM, se aduce atingere directă normelor constituționale ale Constituției RM, fiind neglijată supremația ei, dar și efectuându-se o provocare atât la adresa Curții, cât și a întregii ei jurisprudențe (cazul de exprimare a votului de neîncredere Președintelui CCM, dlui D.Pulbere pentru declarații publice incompatibile cu prevederile constituționale). Având în vedere rolul Curții Constituționale, deciziile sale trebuie să constituie o sursă de certitudine strict juridică, ceea ce ar însemna coerență și stabilitate a normei de drept constituționale care se află la garda drepturilor legale ale omului, societății și statului Republica Moldova. Iar poziționarea politică a CCM, precum și implicarea activă a judecătorilor constituționali în viața politică a țării în calitate de persoane publice, dar și politice, modifică considerabil imaginea organului de jurisdicție constituțională și a RM (atât în țară, cât și peste hotarele ei), lezând grav autoritatea Curții în calitatea sa de organ de drept constituțional, statuând-o în rândul actorilor politici, fapt care contravine atât normelor exprese ale legilor constituționale ale RM, dar, în primul rând, însăși Constituției RM. În așa mod, este imperativ necesar de stabilit restricții normative privind implicarea judecătorilor constituționali în activitate politică.

6. Depășirea de CC a limitelor de competență stabilite de Constituție și legile constituționale respective și formarea unor noi norme de drept. Pornind de la statutul juridic al Curții stabilit expres în Constituție, numai Constituția și valorile ei determină limitele de competență a CCM. Cu atât mai mult, că Parlamentul a sta-

bilit expres în legislația în vigoare, că Curtea examinează numai chestiuni ce țin de competența ei, urmând a examina în exclusivitate numai probleme de drept. Pornind de la faptul că unicul organ legislativ în Republica Moldova este Parlamentul RM, iar constituirea cadrului legislativ al Republicii Moldova este o competență exclusivă a organului legislativ, liniile în adoptarea legislației Republicii Moldova au aparținut și aparțin în exclusivitate Parlamentului RM, care includ și sarcina stabilirii standardelor privind protecția drepturilor fundamentale ale omului. Or exercitarea de CCM funcției de legiuitor pasiv care conform Constituției revine CC, nu presupune substituirea Parlamentului RM. De aceea, prin definiție, agenda CCM nu poate fi o agendă politică sau politizată, ceia ce înseamnă că ea nu poate examina subiecte politice sau implicându-se în fondul spețelor sesizate. Totodată, astăzi, putem constata că CCM depășește acest format juridic stabilit de legislația constituțională, exercitând rolul de legiuitor activ și interpretând extensiv legislația RM supusă controlului de constituționalitate. Astfel, considerăm necesare stabilirea unor restricții normative la acest capitol.

7. Privind reforma de reorganizare a sistemului național al instanțelor judecătorești („optimizarea” hărții judiciare naționale). Necesită a avea în vedere că reforma a fost pornită contrar HCC RM nr.3 din 09.02.2012, prin care a fost considerată inacceptabilă modificarea structurii sistemului judecătoresc național format la acea dată. CCM a prevenit, că *”instabilitatea legislativă și instituțională, care se atestă ca urmare a modificărilor operate prin Lege[...] vor duce inevitabil la încălcarea dreptului justițiabililor la un proces echitabil”*. După ce a alocat și valorificat cheltuieli de circa 800,2 mil. lei în perioada a.2010-2015 în renovarea și dotarea sediilor instanțelor judecătorești, statul fără a avea resursele necesare și-a stabilit obiectivul de a cheltui încă peste 2 mlrd de lei pentru reforma dată. Totodată, reforma deja are impacte majore în procesul de înfăptuire a justiției în RM. Aici se includ: majorarea costurilor reale care vor depăși substanțial costurile planificate, majorarea cheltuielilor nejustificate din bugetul de stat (de exemplu, pentru transportarea

deținuților de la sediile secundare la cele noi, etc.), distribuirea aleatorie a devenit una defectuoasă și neconformă, majoritatea justițiabililor au fost puși în situația de a suporta cheltuieli majore pentru a ajunge la noile sedii ale instanțelor judecătorești reorganizate fiind afectată grav accesul la justiție, lipsa de resurse este o problemă și pentru autoritățile publice locale din teritoriu unde deplasarea reprezentantului lor la instanțele judecătorești a devenit dificilă punând în pericol posibilitatea apărării unor drepturi sau interese legitime comunitare sau/și de stat, existând riscuri aferente importante, inclusiv de natura depozitării de proprietate a unităților administrativ-teritoriale. În concluzie, reorganizarea sistemului instanțelor judecătorești, traumează sistemul național de justiție existent actualmente, generând probleme grave pentru cetățeni, în special, la compartimentul *”accesul la justiție”* și *”dreptul la apărare”*. Sunt necesare măsuri de revenire la normal.

8. Neexaminarea și nepublicarea de către CCM a hotărârilor sale în termenul expres prevăzut în legislație. Noțiunile de legalitate și/sau publicitate, cât și principiul legalității și/sau publicității activității, guvernează întregul proces de activitate al persoanelor fizice și juridice, inclusiv al instituțiilor de stat, dar, în primul rând, al CCM. Examinând termenele de procedură aplicate de CCM în conformitate cu normele de drept ale jurisdicției constituționale, constatăm nerespectarea de către autoritatea constituțională a unor termene de procedură stabilite expres în Codul de jurisdicție constituțională. Astfel, fiind stabilit termenul limită de 60 de zile pentru examinarea prealabilă a sesizărilor depuse, termen care poate fi prelungit până la 90 de zile, iar examinarea propriu-zis a sesizării având termenul limită de 6 luni, există situația când sesizările depuse sunt examinate în termen de un an. Totodată, analiza publicării în Monitorul Oficial al RM a hotărârilor CCM, indică nerespectarea normelor legale respective din Constituția RM și legislația constituțională, precum și nepublicarea în termenul legal stabilit de 10 zile a hotărârilor CCM. Practica existentă necesită a fi exclusă din activitatea CCM.

9. Dubla cetățenie a demnitarilor de stat – pericol pentru securitatea

de stat a RM. Securitatea națională este un important element în edificarea statală a Republicii Moldova. Adoptarea de CCM (președinte A.Tănase) a HCC №31 din 11.12.2014 prin care a fost declarată neconstituțională restricția de a avea dubla cetățenie la anumite categorii ale funcționarilor publici, se prezintă ca un act ilegal și anticonstituțional adoptat de CCM, care supunând reviziei nejustificate hotărârea anterioară a CCM, a interpretat extensiv hotărârea respectivă a CEDO (Tănase vs Moldova). Restricția privind dubla cetățenie pentru înalții demnitari de stat care a existat în legislația RM, era absolut conformă Constituției RM și tratatelor internaționale ratificate de RM, fapt care a fost stabilit tot de CCM prin HCC nr.9 din 26.05.2009. Pornind de la faptul că instituțiile internaționale exercită o influență directă asupra legislației naționale a RM, restabilirea restricției privind multipla cetățenie la demnitarilor de stat ar consolida suveranitatea și independența RM.

10. Reformarea Curții Constituționale – este un imperativ al timpului. Se cere un nou concept, de exemplu: 9 judecători, un singur mandat – pe viață. Înfiptuirea justiției constituționale în două trepte. Numirea judecătorilor în funcție numai prin concurs. Numirea se efectuează cu o lună de zile înainte de expirarea mandatului judecătorului în funcție. Necesită modificări în Constituție – funcțiile, atribuțiile, limitele de competență, condițiile de numire, etc. Este necesară de a adopta și o nouă lege cu privire la CCM, care ar asigura depolitizarea CCM și ar concretiza competențele, dar și răspunderea ei, etc.